

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР ПОКУЗИ
ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ
МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ
4 ЯНВАРДАН ЧИКА БОШЛАГАН

16 ДЕКАБРЬ
1983 № 51 (2739)
ЖУМА

ПАХТАНИ СЎНГГИ МИСҚОЛИГАЧА ТЕРИБ ОЛАМИЗ

Комил ЯШИН,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

СЎНГГИ ТОЛАЛАР ҚУДРАТИ

Б У ЙИЛГИ куз Ўзбекистоннинг узайди саҳий келди. Уч ой тўла куз бўлди. Мана, қиш ҳам бошланганди, кунлар илиқ. Табиатнинг бу ҳиммати, айниқса, пахтачилик учун оғир келган бу йилги шартнога малҳам бўлди, десак хато айтмаган бўламиз.

Саратондаги иссиқдан республиканинг аксарият областлари катта талофот кўрди. Бир қисм ҳосил туғунчалари тўқилиб кетди... Лекин деҳқон бундан чўчимади. Ўзини йўқотиб қўймади. Шохлардаги қолган шонагуллари сақлаб қолдиш пайда бўлди. Ҳар бир тулға атрофида пароналик қилди. Сувни сувга, ишловни ишловга улади. Натияжа ёмон бўлмади. Берилган ваъдага яраша ҳосил тўпланди.

«Ўзбекистонда ҳамма пахтакор!» Бу — кейинги йилларда республикамиз кишиларининг тилидан, дилидан жой олган шioriрди. Ҳар биримиз эрта тонгда қўлимизга газета олар эканмиз, дастлаб пахта топириш тўғрисидаги кунлик маълумотга кўз ташлаймиз. Радио конайларни «Тошкентдан гапирармиз» деганда фикри-зиқримиз дикторнинг жарангдор овозида бўлади: «Қани, пахтамининг аҳ-воли қандай экан?»

Бундай куттишлар, интизорликлар бежиз эмас. Ҳар бир ўзбекистонлиқнинг тақдирини пахтага — халқимизнинг фахри-ифтихори бўлган оппоқ пахтага боғланган. Бизни мана шу пахта едириб-ичирити, кийинтирипти. Ўзбекистоннинг давлат гербини ҳам ана шу чамоқ тўла пахта безаб турибди.

Мана, республикамиз пахтакорлари маррага яқинлашиб қолдилар. Хирмонининг салмоқи олти миллион тонна бўлишга оғина қолди. Бу улкан хирмонга Хоразм, Қорақалпоғистон АССР, Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Қашқадарё областлари пахтакорлари катта ҳисса қўшганининг таъкидлаш керак.

Хоразмлик машхур пахтакор, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, СССР Олий Советининг депутаты Солой Худойкулиев, Қорақалпоғистон АССР Тўртқўла районидagi «Намуна» колхозининг илгор бригада бошлиғи, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Тўхта Ёқубова, Самарқанд област Нарай районидagi «Октябрь» колхозининг бригада бошлиғи, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Назар Лоқиев каби пахтакор деҳқонларнинг номи эндиликда бутун республикага маълум ва машхур. Улар пахтадан мўл ҳосил олишда барчага намуна бўлишмоқда.

Еки Бухоро област Ромитан районидagi «Октябрь 50 йиллиги» совхозининг Раҳим Нарзуллаев бошлиқ оилавий экинжаз аъзоларини олайлик. Хўш, бухоролик дўстимиз Раҳимжон Нарзуллаевни ўз фарзандлари билан терим машинасини рулини ушлашга нима мажбур этипти? Моддий бойлики? Йўқ, албатта. Уларни бундай ватанпарварликка даъват этган нарсаси аввало, бу кишилардаги диенат. Ҳа, диенат. Фақат диенатли кишиларгина халқ сафарбарлигини олдинги сафларда боради. Улардаги ўз халқига, юртига, шу саҳий заминига бўлган меҳр шундай қилишга даъват этади.

Шуларни ўйлар эканман, бутунги безовта асримизда юртимда мен номларини тилга олганим каби диенатли кишилар нақадар зарур эканлигини яна бир карра ҳис этдим.

Эндиликда ҳеч кимга сир эмаски, Америка Қўшма Штатлари бошлиқ бир қатор империалистик мамлакатлар социалистик лагерга таҳдид қилмоқдалар. Американинг қанотли ракеталарини Европада жойлаштириш тўғрисидаги қарорини ҳам ана шундай таҳдиддан бошқа нарсаси эмас.

КПСС Марказий Комитетининг Раиси ўртоқ Ю. В. Андроповнинг Баёнотида Америка маъмуриятининг Европада ўз қанотли ракеталарини жойлаштириш ҳусусидаги қалта-табалиқ билан қабул қилган қарорининг оқибатлари ёмон бўлиши айтилди. Партия ва давлатимизнинг бу муҳим ҳужжатда халқимизнинг дилидаги гаплар, унинг туб маънаси баён этилди.

Баёнотда таъкидланганидек, ҳозирги кескин сиёсий шартнода ҳар биримиз жаҳонда тинчликни сақлаб қолиш учун қўлимиздан келганча ҳисса қўшимизни керак. Партия бизни шунга даъват этипти. Зўр қийинчиликлар билан далавлардан йиғиб-териб олинаётган сўнги толалар дунёда тинчликни сақлаш йўлида хизмат қилиши муқаррар. Шундай экан, бутун далада кишининг совуғини еб пахта тараётган колхозчи ҳам, ишчи ҳам, талаба-ю мактаб ўқувчилари ҳам ўз меҳнатлари зое кетмаётганидан фахрланишлар.

Хуллас, деҳқоннинг бошида ҳали иш кўп. Қолган пахта териб олиши, шудор қилиши, дала бошига маҳаллий ўғит чиқариши, ерининг шўрини ювиши керак. Буларнинг ҳаммаси ўз-ўзидан бўлмайди. Биз пахтакорларни яқин кунларда кўлга киритилганидан катта галаба билан олдиндан муборакбод этамиз, деҳқонларимизнинг келгусидаги ишларига муваффақият тилаймиз.

Гулчехра ЖУРАЕВА

ХОЛБУВИ РУСТАМОВА ШИЙ ПОНИДА

Шохдай қирчилар беллар,
Холбуви қуришганда,
Дилга бойланар диллар,
Холбуви қуришганда,
Чаноқлардай дурдона
сўзлар ижроси билан
Не-не ўқтамни етар,
Холбуви қуришганда,
Холбувининг даласи —
пахтазор маҳалласи,
Уни қўрмоқ бўлсангиз
келинг мавсум палласи.
«Оқ олтин» маликаси
момик уммонда сузар,
Бахту тахт қуриб бергай
тоғ-тоғ хирмон галаси.
Тарам-тарам тарсиллаб,
ётар ёбон эди у.
Бир трактор сояс —
роҳатикон эди у.
Қудрат, идрок, прода
тобида ул инсоннинг
Хаёлида хазина
ҳам хиёбон эди у.
Қум ўрнида гулистон —
ажиб бир шийпон бўлди,
Чаноқларнинг шодаси
марварид маржон бўлди.
Заҳматкаш чўққуларнинг
забардаст билагида
«Ульяновчи» деҳқоннинг
шўхрати жаҳон бўлди.
Холбувижон, бор бўлинг,
саводатга ёр бўлинг.
Баланд хирмон юзида
чақнаган бир хол бўлинг.
Эл-элатлар сўзида
Рустамни дoston бўлинг,
Елкада тоғ кўтарган
жон Ўзбекистон бўлинг.

АРНАСОЙ

Ариасойим, Ариасой,
Мирзачўлда кенжакой.
Юзюл оғчан келиндай
Ойиб-сочибсан чирой.
Ариасойим, Ариасой,
Сой ўрнида оқсин мой.
Гарчи кўндир сайда сой,
Туғатанар уммондек зой.
Ариасойим, Ариасой,
Тубинг ганждир ҳойнаҳой.
Баҳодир халқ қудрати,
Сени этур шонга бой.
Ариасойим, Ариасой,
Сой ўрнида оқсин мой.
Яни тўғайи келиндай
Низомах узра балқисой.
Ариасойим, Ариасой,
Жиззах узра барно ой.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДУМИДА

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми республикада театр санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун М. Уйғур номидagi Сурхондарё област музикали драма ва комедия театрининг бош режиссери ўртоқ Мансур Темирович Раҳмоновга «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби» фахрий унвони берди.

ПАХТАКОРЛАР ХИЗМАТИДА

Бухоро област ҳунар-техника билим юртлари Бош бошқармаси қошида ташкил қилинган «Шаллола» ашула ва рақс ансамблининг тузилганига тўрт йил бўлди. Ансамбль ўтган йили ўтказилган республика ҳунар-техника билим юртлари қошидаги бадий ҳаваскорлар республика кўрик-конкурсига биринчи ўринни эгаллади. «Шаллола» шу кунларда област пахта далаларида тез-тез ўқувчилар ҳузурда концертлар бермоқда.

МАХТУМҚУЛИ ЮБИЛЕЙИ

12 декабрь кўни Москвада, Союзлар уйининг Колонаи залида улут туркман шоири Махтумқули таваллудининг 250 йиллигига бағишланган тантанали кеча бўлиб ўтди. Кечада Х. А. Алиев, П. Н. Демичев, М. В. Зимининг ўртоқлар, Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари М. Ғ. Рафуров, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари, Туркманистон ССР Олий Совети Президиумининг раиси Б. Ёзқулиев, КПСС Марказий Комитети маданият бўлимининг

Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Муллаева туркман классик адабиётининг йилги намоишдаси Махтумқулининг ҳаёти ва ижоди ҳақида доклад қилди. Туркман адабий тилидаги донишмандликлар ва бойлиқларининг ақу-қилғи хазинаси бўлиши улут сўз санъаткорининг шеърини, меҳнат, дўстлик ва тинчлик шеърини икки ярим асрдан бери ўқувчилар қалбини забт этиб келмоқда. Махтумқулининг асарлари туркман халқининг турмуши ва курашини гоёя тасвирлаб, ва те-

ТИНЧЛИК — ХАЛҚЛАР ОРЗУСИ

КАТЪИЙ СЎЗ

Биз тинчлик тўғрисидаги сўзлар билан ниқобланиб, ядро урушига тайёргарлик кўраётган АҚШ ва НАТОдаги империалистик доираларнинг манфур ниятларини яқин биламиз. Улар тинчликка, тинчликсевар халқлар бошига ажал уруғини сепоқчи. Бунга йўл йўқ! Тинчлик овози худди шундай жарангламоқда.

Ёр юзидаги барча халқлар ўз бахтларини тинчликдан излайдилар ва топадилар. Биз ҳам бу бахтдан бенасиб эмасми. Ўртоқ Ю. В. Андроповнинг Баёнотида айтилган катъий қораларга батамом қўшилишимиз ҳамда Ватанимиз иқтисодий ва мадуффа қудратини мустақамлаш йўлида яна ҳам зўр ғайрат билан меҳнат қилишга тайёремиз.

«Бутун хавотирли дунёда осон бўлмаган қўлгина юмуш.

Эргаш ЖУМАЕВ,
Шофиркон район академик И. Мўминов номидаги колхоз раиси, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

ДИЛИМИЗДАГИ ГАПЛАР

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Ю. В. Андроповнинг Баёнотида айтилган катъий қораларга батамом қўшилишимиз ҳамда Ватанимиз иқтисодий ва мадуффа қудратини мустақамлаш йўлида яна ҳам зўр ғайрат билан меҳнат қилишга тайёремиз.

Баёнотда таъкидланганидек, Европа қитъасида Америка ракеталарининг пайдо бўлиши, нафақат Совет Иттифоқи ва социалистик мамлакатларга, шунингдек, бутун планетатга нисбатан жиддий хавф солади. АҚШ милитаристлари дунёда ҳарбий устуликка эришишга ҳаракат қилиб, ўз халқининг пешона тери билан топаётган даромдини курул-аслаҳа, айниқса, ядро курулларини кўпайтиришга сарфламоқда. Жаҳон халқларининг ҳаёт-мамои билан ҳисобшаммаётган, уларнинг тинч, тотувликда яшашларини курулмаетган АҚШнинг ҳозирги раҳбарлари жуда ҳам калта ўйлашмоқда.

Уруш дегани болаларнинг ўйини эмас... Мен уруш заҳматида чеккан бир кенс жаңгичман. Иккинчи жаҳон урушида 20 миллион содиқ фарзандидан ажралган халқ.

О. УМАРОВ,
Улут Ватан уруш қатнашчиси
Самарқанд

ТОШКЕНТ ОВОЗИ ЯНГРАМОҚДА

Ўзбекистон радиосининг чет эллардаги тинловчилари мақдори йил сайин кўпаймоқда. Бугун Тошкент овозини тинглашда, Яқинда Ўзбекистон ССР Телерадио-телевизион қўшниқлари билан радиотинчлиги давлат комитети раисининг ўринбосари Хелам Раҳимович ХУДОИ-БЕРДИЕВ билан мухбириимиз учрашиб, радионинг чет эллар учун эшиттириш редакциялари фаолияти ҳақида гапириб беришни сўради.

УЛУҒ БАТАН урушдан кейинги йилларда империалистик давлатларнинг, биринчи навбатда АҚШнинг айби билан жаҳон «совуқ уруш» гирдобига тортилди. Мафқурий курашда буржуа турғибот ва ташвиқот воситалари социалистик тузумдаги мамлакатларга, шунингдек, социалистик тараққиёт йўлини таллаган, тараққиёт этаётган давлатларга қарши бўхтон тошини ота бошладилар. Халқро майдонда вужудга келган вазият социалистик тузум ютуқларининг муҳим бир соҳасини миллий масалани ҳал этишдаги тажрибасининг, иттифоддор республикаларнинг иқтисодий, маданий тараққиёт босқичларини қорғида келтириб бериш мақсади билан ташвиқот ва ташвиқот воситалари оммамаси эътиборига етказилиши ҳам тақозо эта бошлади. Натияжада, 1947 йили Тошкентдан хорижий мамлакатларга радиотинчлиги бошланди. Мана, 36 йилки, Тошкент радиоси

Улут Октябрь социалистик революцияси ва социалистик тузум шарофатининг ўзига хос тарғиботисчи бўлиб келмоқда. Шунингдек, империалистик милитаристик сиёсатини фоти этиш ҳам кундалик эшиттиришларининг доимий мавзусидир.

Маълумки, республикамизда халқро миқёсда тарғибот ва ташвиқот ишлари билан шуғулланувчи мутахассислар тайёрлайдиган олий ўқув юрти еки муассаса йўқ. Бу ишмизда бир қатор қийинчиликлар келтириб чиқарилганлига қарамай, олдимизга қўйилган ниҳоятда мураккаб, аммо шарафли вазифани бажаришда П. Долгов, Р. Зборовская, Х. Йўлдошбоев, А. Ёқубов, Ф. Мирасов, М. Рихисев, А. Давронов каби журналистларнинг хизматлари катта бўлди.

Давомий иккинчи бетда

ҲАМЗА НОМИДАГИ МУКОФОТЛАР ТОПШИРИЛДИ

9 декабрь кўни Тошкентда адабиёт, санъат ва архитектура соҳасида 1983 йилги Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофотларини топириш маросими бўлиб ўтди.

Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофотларини топириш маросими бўлиб ўтди.

Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Комил Яшин мукофотга сазовор бўлган адаблар, санъаткорлар, архитекторларга лауреатлик дип-

ломлари ҳамда нишонларини топириди.

Мукофотланганлар ўз асарлари, ижодий-амалий меҳнатлари берилган юксак баҳо қўрилган ҳурмат-этибор учун партия ва ҳукуматга чин дилдан миннатдорчилик изҳор қилдилар. Социалистик Ватанимиз, коммунизм кураётган халқимиз бахт-саодати, тинчлик учун кураш йўлида бундан кейин ҳам зўр ғайрат

ЎЗБЕК ФИЛЬМИГА МУКОФОТ

Яқинда Дамашқда Сурия Давлат кино таъкилотининг ташаббуси билан навбатдаги III Халқаро кинофестивали бўлиб ўтди. Унинг ишида дунёнинг 22 мамлакатидан келган кинематографчилар иштирок этидилар. Улар орасида Совет Иттифонидан борган таъкид кино усталари ҳам бор эди.

Шуни мамнуният билан қайд этиш керакки, «Ўзбекфильм» киностудиясида суратга олинган «Даҳонинг ёшлиги» бадий фильми кинофестивалининг махсус мукофотига сазовор бўлди.

Шу муносабат билан Бутуниттифок Хирургия илмий марказининг Тошкент филиалида фильм ижодкорлари билан учрашув бўлиб ўтди.

Мазкур кино буюк олим Абу Али ибн Сино ҳаётининг ҳаяжонли лаҳзалари — ўспиринлик йиллари ҳақида ҳикоя қилади. Таниқли киорежиссёр, Ўзбекистон ССР халқ артисти Элёр Эшмуҳамедов фильмининг яратилиш жараёни ҳақида сўзлаб берди. Учрашув сўнгига «Даҳонинг ёшлиги» фильми намоиш этилди.

А. ФАЙЗУЛЛАЕВА

«БИР УМГА АРЗИГУЛК РЕПОРТАЖ»

Максим Горькийнинг Тошкент Давлатдемок рус драма театри ижодий коллективни ўзгаришга яни спектакльларда, «Бир умга игулик репортаж» деб ноған бу саҳна асари маш чех ёзувчиси Юлиус эк асари асосида ишлар. Уни режиссёр Михаил Гирсовский саҳнага қўйди. Уни рассом Р. Тумановшадди.

Спектаклдаги К. Фучик ролни актёр Илмир Голованов ижроқда. Фучикнинг рафиқ Густа Фучикова ролда исалар Лариса Михайлов Ольга Овчинникова чиққлар.

Суратда: Ю. Ф. ролида В. Голованов, учинчи — О. Овчинникова, К. Ромеев

УЛМАС МУҲИДДИН ДУНЁНИ ҚУТҚАРМОҚ КЕРАК

Кенг ҳовузнинг мармар сатҳига Тўшса ҳамки зигирча бир тош, Тўлқинлари босилмас нега? Нечун сатҳи, асов ва бебеш?

Табиат, о, шунчалар нозик Ва шу қадар доно, етуксан. Онгли қўлдан бошинг мағрур, тик, Онгизидан бағри кемтиссан.

Кечир, агар учирсам йўлдош, Фазоларга йўлласан кема: Қўксинг тилиб, ўртансанг, сирдош, Бу ишларини нодонлик дема.

Биз мажбурмиз —ризиқимиз қийиб, Бу дунёни қутқармоқ керак. Рейганларнинг панжасини тилиб, Саф олдига, ҳа, бормоқ керак.

Шу бондан туролмайми тек, Ниятига ёлвар етмасин! Бутун олам Хирисинадек Бир кун келиб портлаб кетмасин!

Фароғатда ўтсин некасалар, Етимлиқни билмасини ўғлар, Ахир, одам, аслини сўрасалар, Қон, қирғиндан безган ўғулдан

Истиқболга беҳавф қарасин, Умид билан эксини донини, Не ҳасратда битган яраси, Сурсин, ахир, ўз давронини.

БИЗНИНГ ИПАК ПАХТА

БОВОДЕХОН қадок қўлаги билан пратган мўъассаларнинг бирига «Ипак пахта» деб ном берган. Меҳнат, ғирода, матонат ва маҳоратнинг бу ноёб маҳсули ипак деса дегулки, ипак пахтани олтинга менгазайди. Бу бекиз эмас. Бир этак дуру гахлар деҳқон-га газлама, кийим-бош бўлиб қайтади.

Обкомнинг кенгайтирилган бюроси. Кун тартибда бир масала — суръат! Маърузачи дейди: «Пахтани пахта бўлгунча не-не кийинчиларга га дуч келмади. Ҳар қаюқ олам-олам ташвишлар мевасиди».

Маърузачи сўзлайди, мен кўнглимни барақайламан. «10 марг. Кўнги қоп-қора булут қоплаб олди. Емирг шариллаб ёққудай. Наврўз янги. Деҳқонга чингит оқ, деярли. Деҳқон шошади. У кўни кўзалапти. Куз—натта хирмон қамади».

12 апрель. Баҳор ўйини бошлайди. Аму усти қора-йил, дақиқа сайин кенгайиб бораётган. Ялт-юлт чақмоқ чақди. Емирг челақлаб қўйди. Ариқлар сувга ляммо-лун тўлди. Ҳамма ёқ—еру осмон суя. Ҳаммаси ўтади. Ер кўрибди. Машиналар юради. Аммо деҳқоннинг ҳоли не нечади? Мурғак! ғўзалар

куппакун бўлмадимкин?.. 30 май. Ҳаво дим. Юрак ҳаққиради. Деҳқон безовта. Ўйкусин қонган. Эртага ҳарорат қанча бўларкин? Еш ниҳол мисоли чақалоқ. Аллани, ардоқни ёқтиради.

1 август. Бугун ҳарорат 50 даражага етди. Бу радио хабари. Биронлар 54 дейишайпти. Жойларга телефон-граммалар учди сўхити тора-ди кўрилсин! Болалар ариқ-ларда чўмилишмасин! Чорва иссиқдан сақлансин! Қуёш олов пурқайпти. Нафас олиб бўлмайди. Иссиқ баланд бўлса чинив ҳам учолмас экан. Шундай пайтда ғўзанинг ҳоли не кечаркин?..

10 август. Ўтган уч-тўрт кунлик оташ ҳарорат ҳамма-ни толқитирди. Деҳқоннинг кўнгли хит, дили хира. Намида 20 процент ҳосил бой берилбди...»

Маърузачи давом этади: «Ҳар чаноқда пешона теримиз жам бўлган. Меҳримиз, матонат маҳоратимиз синиган. Деҳқоннинг бахти, кўлиси, қувончи пахта. Унинг ҳар мисқили мисоли но ушғидай айналаб ердан кўтариб оламиз. Кўзга сурта-миз, гўнне қиламиз. У ҳар қачон қору ёмирг остида қолмайди ҳеч қачон. Аму тарафдан атчиқ шомол эса бошлади. Алп чинор-

лар, адл теракларнинг сардари апроқлар чирч-чирч узилди. Тобора кучайётган изғирин уларни олдинга солиб қувайди. Апроқлар асфальт йўлда чирчилган овоз чиқаради. Йўл ёқаларида ариқ-чалар, уйларнинг шамол экинни етмайди жойлари ха-зонага тўлайди. Пахтазор шовуллайди. Тунги аёзда тўқилган ғўза барғларидан эг-атлар қорамтир тус олган. Бор ҳосил мана мен деб ўзини намоён қилади. Яна даъват! Вақт эки. Дақиқалар қимматли. Вақт қийинати. Қиш эса ўзганини бот-бот эслатиб турибди. Қўл кучи, кўп-роқ қўл кучи керак, дейди деҳқон. Ипак пахтанинг қолган қисмини терим машиналаридан кўра кўл кучи билан тезроқ ва сифатлироқ йиғиб олиш мумкин. Атиги икки кун ичда Термиз шаҳридан уч минг киши қишлоққа от-ланди. Улар далада меҳнат қилаётган ҳамшаҳарлари сафига қўшилдилар. Об-ластнинг Сариев, Денов, Шўр-чи, Олтинсой районларидаги мактаб ўқувчилари, шаҳар-лар ва посёлкалар аҳолиси далага чиқди.

Термизчилар соин икки юз мингга етди. Бир килограмм ипак пахтани йиғиб олиш учун термичи уч юз марта чаноқда қўл узатиши, уч юз

Ол байроғида Ленин ор-дени параб турган Сурхон-дарё бундай эки дақиқалар ич-ида биринчи бор дуч келатгани йўқ. Қизирқ даштидаги, Ашурхон қудуқлари атрофла-ридаги минггаб гектар ерлар-ни ўз ичига бўйсундирган, беноён дашти ипак пахта хаизасига айлантирган Ле-нин йўли байони пахтақола-ри ҳузурида бўлди. Райком-нинг бичирич секретари Рў-зи Саманович Қосим Раҳи-мов номлида совхоз дирек-тори телефон қилипти: «Ға-фур Холликов! Ҳамма ме-ханазатларини штабга чи-қинг. Қўй сўйинг. Палов дам-ланг. Хар бир меҳаник ҳай-довчиға совға тайёрланг. Уларнинг кўнглини кўтарай-лик. Улар сўнгити, ҳал қилу-ви ҳужумнинг олдида бориш-лари керак. Яна бир гайрат қилинглари!»

Жасорат ўз-ўзидан пайдо бўлмайди. Жасоратни муҳит, шароит еттирилади. Жасорат тўқини қанчалик кучли бўл-са, ғалаба олган шу қадар яқин бўлаверади. Сурхон-дарёнинг бўлаётган масвум бошланиб енг шимариб пай-кал оралдилар ва зафар куч-дилар.

Ноқул ҲАЙИТҚУЛОВ
Сурхондарё

«Бугун ҳамма пахтакор!». Киров район партия комитети ҳузурида ташкил этилган агитбригада аъзолари ҳам ана шу шор остида фаолият кўрсатишмоқда. Агитбрида-да составида лекторлар, пропагандистлар, бадний ҳаваскорлар бор. Суратда: Агитбридада составидаги «Камарини» ташкилоти аъзолари қатнашчи-лари пахтакорлар ҳузурида.

Қ. НАРЗИЕВ,
«Ташкент» заводи ишчи-си

«Нафсоният»

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 25 ноябрь сонида босил-ган «Нафсоният» мақола-си юзасидан газетачилар турли фикр ва мулоҳазалар билди-ришмоқда. Мақолада жуда муҳим ахлоқий масала кўта-риб чиқилганини редак-цияга келатган хатлар тас-диқлаб турибди.

Қуйида ана шу хатлардан айримларини эълон қилмоқ-дамиз.

Дунёга келиб ҳаёт нималигиди-ни билишга улгурмаган нора-сида — Мухаммаджоннинг ай-би неки у отаси тирик бўла туриб етмица деган ном олса.

Озода-чи! Унинг айби оқ-кўнгли, сода қиз эканлигиди-ми! Нахотки, гудек қизлари-ми ана шундай фазилатлари орқасида Худойбердиға ўх-шаган йиғилар тузоғига ил-би, бахтисиз бўлиб қолавераси! Кени иссоф, қани диёнати!

Қ. НАРЗИЕВ,
«Ташкент» заводи ишчи-си

Мен Озоднинг шундай ах-волға тушиб қолганида Зулфия-ни айбдор, деб билмаман. Чун-ки у оила кўрган, ҳаётнинг аччиқ-чучуғини, қисман бўлса-да, бошидан кечирган эёл. Зулфия ҳамшаҳарлик баҳона-сида Худойбердини йўлдан урди. Майли, Худойбердини севиб қолди, дейлик. Унда нима учун ўз севгилисини бахтиёр қилиш ўрнига уни бошқа қизга уйл-ишигиз, тубан бир инсонға ай-ланганига йўл қўйди!

Т. ТУРСУНОВ,
Паркент

Шу мактуб орқали Озода ва Худойбердиға икки оғиз гап айтмоқчи эдим:

«Сингилм Озода, сен виж-донсизлик қурбон бўлдинг. Лекин ўқисми. Ҳаётда нима-лар бўлмайди. К. Маркс айтганича «Йаш — қура-шиш дедимки». Мухаммад-жон уйлағанда сени албатта бошида кўтариб юради».

«Худойберди, мен сени та-ғинмайман. Аммо сен билан бир шаҳарда яшаётганимдан уйламан».

М. САЛОМОВ
Тошкент

Менинча, Зулфия олдин-ги турмушини ҳам шундай ил-фос йўлга кириш билан бузган бўлса керак. Худой-бердини шу йўлга бошлаган ҳам у-ку, ахир.

Худойбердининг энг катта виждонини шундаки, у Озоднинг келажagini ўйла-мади, калтабсини қилди. Унга тўхматлар ёғдирди.

Зулфия бир кун Худой-бердиға ҳам панд беради. Ўшанда у Озоднинг олдин-га бош эгиб боради. Ҳа, бош эгиб боради.

В. РАХМАТУЛЛАЕВ,
Чуят районидagi 20-мак-таб ўқитувчиси

Балки бугунги хушбахт кўнглимизда қалин ҳақида гап-риш, ёзиш бироқ ноқулайдир. Лекин илож қанча? Не-га шу пайтгача жамиятимиз ахлоқий нормаларига бутун-лай беғона бўлган қалинлар қутула олмаганимиз. Бунинг илдизи қаерда? Бу «савдога» маҳаллий органлар ва кенг жамоатчилик қандай қарамоқда?

Ушбу мақолада ана шу ҳақида сўз юритилади.

ЯҚИНДА хизмат тақозо-си билан Хоразмга бори-ди. Ҳамроҳларимдан бири Кўрғез бува Шовот райони-дан, пенсияер, Солиқ ака эса Турналда бригадир экан. Тошхўвузлик Худойбер-димош ишчи. Танишиб олганимиздан кейин Кўрғез бува-га ҳазилашган бўлиб.

—Бува Хоразмга ўтиб кў-чириб кетялсини, дейман,— дедим юларининг бир кипе-га зўрга жойлашганига шамма қилиб.

—Бола-чақанг кўп бўлса, ташвишини ҳам кўпаяркан. Шунингга ҳам шукр. Бунин-си ҳали ҳолва, туғунинг кат-таси кўшин кўпедя. Ўғлим билан кампирим олиб кетиш-ляпти.

Бу қалин дегани биз то-монда ёмон авж олди-да...

—Менинг лардим сизда экан, бува,— деди Солиқ ака чуқур хўрсиниб. — Тўнғич ўғлимни бошини иккинга қи-лай, деб енг шимарувдим. «Белим қандай кетай» деди. Бир йилдан бери югуриб, эн-ди ота-онанинг розилигини олудик, қизи «белгийский» палъто бўлмаса, тўй ҳам бўл-майди, дебди. Шунинг излаб борманг жойим, ялнмаган одамим қолмади. Тошкентга келиб хар туғул топдим. Мангил тери билан йиққан 10 минг сўм пулингиз ҳамма-сини биргина орзу-ҳавас деб сарф қилдик. Энди тўй хара-жатлари учун 3000 сўмини хомчўт қилиб, шуни қимдаш қарз олсам экан, деб ўйлаб кетилман. Ҳали уйлабанди-нидан бештас олдинма-кейин турибди,— деди у зўрма-зў-рани қилиб.

Солиқ ака, кўп йиллардан бери кўнхўла бригадир, ў-ғли шоёр бўлиб ишлашкан. Қула бўлиш Ҳасан ака мак-табда ўқитувчи, қизи эса Хе-ва педагогика билан юртини тугаллаб, боғчада тарбиячи экан.

Хўш, кўп жиҳатлари бир-бирига тўғри келадиган, ту-шунган икки оила. Даромади ҳам ўзларига яраша. Хафа-қон отанинг тахминий ҳисо-бича бир ўғлини ўйлантириш тўйи салкам 15 минг сўмга тушяпти. Албатта, шунинг бир қисми қара. Ҳали қула бўлиб улгурмаган бу икки оила ўртасидаги совуқ муно-сабати янги қуриладиган ои-лага қандай таъсир ўткази-ши мумкин? Ҳеч истисносиз, иккинчи эмас. Кўп ўтмай, ке-лин қозони бўлакларини па-йилган бўлади. Шубҳасиз, қайнота билан қайнота: «Ҳеч

лаҳати билан минг сўм қарз кўтариб, унингга олиб бор-дик. Бироқ у эшигига Ҳам-яқин йўлатгани йўқ. Бу во-қеадан сўнг ҳеч қандайлай хотинини ҳоли топиб, у би-лан гапладим. «Ширин тур-мушимизни бўзиб ортага ай-рилик балосини солган шу қалин бўлди. Ахир мен ҳам онаман. Болаларимни соғи-наман. Уларни йўлаб куну-тин йиғлайман. Лекин начо-ра, инсофсиз отанингиз кўзи-га қалин пулдан бошқа ҳеч нарсаси кўринмас»,— дейди у шурлик. Хуллас, оиланинг бошига тушган бу айрилиқ ҳақон барҳам топаган йўқ.

Д УНЕНИНГ ишлари қи-зиқ. Замон тини, дастуру-қон тўйин-сочин бўлиб, ма-данний турмуш яхшиланган сари Худойнинг қайночасига

ўхшаганлар иштаҳаларини қарий қилиб нағма қилиша-ди. Мол-дунда деб, ўз фарзан-ди бахтини топтойдиган бу-дай ота-оналарнинг виждони, диёнати қани, деб нафратла-нсан киши.

—Ҳа, қалин бобида мен сендан қоламанми, деб ким ўзарга пойта бўлаётгани рост — деди Кўрғез бува узоқ су-кутдан сўнг. — Бундан ро-пар-оса 50 йил бурун кампи-рига ўн қадор бурғой ва шунча жўҳори бериб уйла-ганимда отам раҳматли от-арава ҳам тополмай, келин-чақин эшак қўшлган арава-да олиб келганимиз. Ҳозир за-мон бошқа, одамлар ўзарди. Бу янги гап, албатта. Ҳам-ма шунинг тарафлари. Лекин ёшларнинг кичик бир тўй-пал-тининг исроф қилиб қатор-қу-рощиналарда ЗАГСга бо-раётганига нима дейсиз? Ту-ширмоқчи бўлган олтинчи к-ўнглининг ота-оналари: «Ў-ғлинингиз билан қизимизнинг бир-бирига қўнгли бўлиши учун икки мингдан ўтман, 8 мингнинг нақд берасиз»,— де-йиши. У дедик, бу дедик, «Кўчада қолган қизим йўқ», деб ёшларнинг тираб туриб олишди. Оланинг ўзида ил-фос бўлмаса, инсофга қар-қаранг фойда йўқ экан. Бу ёғини сўрасангиз, қула ва қу-лағайлар билан бошли-кедди-лик ҳам олган қалинига яра-ша. Учга қудамиз билан тўй-матракаларда унча-мунча му-роса қиламиз-у, қолганлари

ТОШКЕНТ ОВОЗИ ЯНГРАМОҚДА

Боши биринчи бетда

Тошкент радиоси хорижий мамлакатларга эшитириш радиоканалларида ишлаётган журналист, диктор, режиссёр ва таржимонларнинг жонку-ярлиги натижасида тингловчи-ларимиз сони кўпайиб бо-рапти. Етти тилда тайёрла-нган ун соатлик програм-маниз тўғрисида дунёқараш-лари, миллиятлари, ёшлари, табақалари турли туман бў-лган радиотингловчилар хар хил мавзуларда мактуб йўл-лашди. Биринча шу йилинг биринчи яримда радиотинг-ловчиларимиздан уч мингга яқин мактуб олдик. Бир на-решда бу анча кам бўлиб туролмиш мумкин. Аммо чет мамлакатлардан мактуб йўл-лаш биздагидай жуда осон эмаслигини ҳисобга олиш ке-рак. Хар бир мактуб у ёки бу мамлакатдаги сўйсиз ва-зират ҳамда радиотингловчи-нинг нўтисодий аҳоли билан боғлиқдир. Масалан, Ҳиндис-тондан бизга ёшларича, бир мактуб жўнатиш учун тўрт кишилик оиланинг кун-лик овқатига кетадиган маб-лағ сарфлаш лозим.

Айрим мамлакатлардаги баъзи бир радиотингловчилар эса биз билан доимий муло-қатда бўлганликлари учун давлат томонидан назорат о-стига олинган ҳолатлар ҳам тез-тез юз бериб туради. Чет эллардан редакциялар-га келадиган хатлар ўз ха-рактери билан бир-биридан кескин фарқ қилади. Лекин уларнинг аксариятида эшит-тиришларимизни ўз она тил-ларида тинглаб, бизнинг ту-зумимизга, жамиятимизга хайрихоҳ эканликлари юксак эътиром билан қаламга оли-ган. Мактублар орасида биз-га ишонсизлик ёки умуман антипатиетизм кайфиятида ёзилганлари ҳам учраб тура-ди. Учинчи табакдаги тинг-ловчилар эса турли илтимос-лар, қизқарган саволлар би-лан мурожаат қиладилар.

Сўнги ҳафта почтасини кўздан кечирсангиз, англи-лик Морис Вольер «Ялла» ансамбли ижросида концерт бериши илтимос қилгани-га, жапонлик Бумия Аҳмад эса Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакат-лари ёзувчиларининг Тош-кент анжумани акунданлан мамнун бўлганиниги ишонч-хосил қилган. Яманлик На-жод Носир Ўзбекистон ССР партия ва давлат раҳбарла-ридан бир марҳум У. Юсу-фов ҳаёти ҳақида гап-риб беришганини, айрим юқумли касалликлар ва уларни до-волаш йўллари йирик мута-хассислар шарҳлашини сўра-са, арабистонлик Бўйсисаб Саломни бизгаги бензиннинг нархи қизиктиради.

Тингловчиларимизнинг ил-тимос ва саволлари наф-е

даги эшиттиришлар програм-масини тузишдамада ўзига ҳо дастурлама бўлайти, албатта. Хориждаги радио-тингловчиларимизнинг илти-мос ва саволларини иложи борича қондирш учун қўл-дан келган барча чора-та-дбирларни кўриямиз.

Тошкент радиоси хорижий мамлакатларга эшитириш программаларининг нийхонда оммаиёллашиб бораётганлиги-нинг яна бир сабаби — хар йили ўтказатган анъанавий радиоконкурсдир. Ўзбекистон ССР гракдан аэрофлоти бошқармаси, республика ин-туристи бош бошқармаси, хо-рижий мамлакатлар билан маданый алоқалар Ўзбеки-стон жамияти билан ҳамкор-ликда ўтказатган радиокон-курсларимиз нийхонда са-марали бўлипти. 1983 йили радиоконкурс — Тошкент-нинг икки минг йиллигига бағишланди. Радиомусобақа ўтказатган мутасадди таш-килотлар сафига бу йил Тош-кент шаҳар меҳнаткашлар де-путатлари ижроия комитети ҳам қўшилди. Бу йили ра-диоконкурсимизга 48 мамла-катдан 800 га яқин киши иш-тирок этди. «Тошкент ҳақи-да нималар биласиз?»

«Тошкентдаги олий ўқув юрталари ҳақида-чи?» деган саволларга турли мамлакат-лардаги радиотингловчилар-нинг қонқарил жавоб бе-ришига интилагилари қу-вончи бўлди. Радиоконкурс қўлибларидан 5 киши, Ҳар-мадан, Ҳиндистонлик Жар-дхил Синг Синдху, афроси-тонлик Абдул Холлиқ Алиев, тунислик Мухаммад Тўғрўл Амрий ва бошқаларга Ўз-бекистон бўйлаб саёхат қи-лиш учун бепул йўллама-лар берилади. Радиомусобақа қўлибларининг Тошкентга к-лишлари, ўз мамлакатлари пойтахтларига етиб бориш-ча бўладиган йўл харакатлари ва радиомусобақа қўлибларининг ўн кун давомида республика-миз шаҳарлари бўйлаб қи-ладиган барча саёхатлари ха-ракатининг ҳам мутасадди ташкилотлар ўз зиммаларига олишган.

Йиллик планимизда рес-публикамиз, мамлакатимиз ва халқаро миқёсда бўладиган воқеалар ўз ифодасини то-пади. Шу йил бўлиб ўтган Осиё ва Африка мамлакатла-ри ёзувчиларининг еттинчи конференциясига бир йил олдин тарадуд кўрдик. Мах-сус группа тузиб, конфе-ренция қатнашчиларига бе-риладиган саволларга та-йёрлаб қўйилди. Конференция кунлари 70 материал эфир-га берилади. Шундан 50 таси чет эллик ёзувчиларнинг сўх-бати ва мулоқотларидир. Жа-нобий африкалик ёзувчи Алекс Ла Гума, покстонлик Файз Аҳмад Файз, марок-килик Омар Азрак, Ҳиндистон-

лик Субхас Мукержи ва бош-қаларнинг сўхбатлари доимий бойдаланиш учун радиоар-хивга тоширилади.

1984 йилда бўладиган Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари-нинг навабдаги қон фес-тивалига ҳам қозидан тай-ёрларни кўришмоқда.

Тошкент радиоси эшитти-ришларининг ранг-баранг, мазмундор бўлишида рес-публикамиз адабиёт ва санъ-ат аҳли вакиллариинг хиз-мати, айниқса, беқиёсдир. Адабиётимизнинг атоқли на-монидалари К. Яшин, У. Ў-ғун, Н. Сафаров, Ҳ. Ғўлом, Р. Файзий, Р. Бобожон, Л. Қаюмов ва бошқалар энг долзарб масалаларда бизнинг фаолларимиз ҳисобланади-лар. СССР халқ артисти С. Эшонтўраева, Ўзбекистон ССР халқ артисти Р. Ибро-ҳимова, республикада хиз-мат кўрсатган артист Т. То-жиев ҳам тез-тез бизнинг меҳмонимиз бўлиб туришди.

Айни пайтда эшиттириш-ларимиз уйғур, ўзбек, ин-глиз, араб, форс, урду, ҳинд тилларида олиб бораётган экан, чет мамлакатлардаги Ўзбеклар учун эшиттиришлар тайёрлаётган «Ватандош» ра-диостанциясининг фаолияти ҳақида алоҳида тўхталиб ўтиш ўрнига бўлади. «Вата-ндоз» радиостанциясини таш-кил этишда ўз вақтида ака-демик Қорн Нейбей, акаде-мик шойришиз Ғафур Ғу-лом, академик бастакорлар миз Юнус Ражабий ва бошқалар катта жонбозлик кўрсатганликларини таъкид-лаб ўтишимиз керак. Даст-лабки пайтларда уларнинг ўзлари бир неча қичқилар қилиш билан бирга, автор-лар коллективини жалб этиш, редакцияни малакали мута-хассислар билан мустаҳкам-лаш борасида ҳам салмоқли ишлар қилган эдилар.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси ўқувчи-лари учун шуни ҳам таъкидла-б ўтиш керакики, «Ватандоз» радиостанцияси ўзбек совет адабиёти ва санъатининг ҳам ўзига ҳо тарғиботчиси бўл-моқда. Садриддин Айнининг «Қўллар», Абдулла Қоди-рийнинг «Ўтган кунлар», «Меҳробдан чаён», Асқад Мухторнинг «Давр менинг тақдиримда» романилар, Мирмуҳсиннинг «Ўри» по-вести асосида тайёрлаган ра-диосценарийларимиз н и қайта-қайта эшитиришчи сў-раб мактублар йўллашди. Биз тингловчиларининг илти-мосларини қондирш билан бирга, ёзувчиларимизнинг янги асарларини ҳам радио тил-га айлантиришга эътибор беришимиз, Кейинги пайтларда Зулфия, Сарвар Азимов, Са-ид Аҳмад, Зоҳиджон Обидов, Эркин Воҳидов, Абдулла Эриқов, Халол Худойбер-диева, Гўлҳёра Нуруллаева

ва бошқаларнинг асарлари асосида ҳам адабий эшити-ришлар тайёрланиб, эфир ор-қали эълон қилинди.

Бошқа редакциялар фаоли-яти ҳақида ҳам худди шун-дай фикрларни билдириш мумкин. Ҳўмладан, уйғур редакцияси сўналик эшит-тиришларини уч соатга ет-казди. Чет элларда уйғур тилидаги эшиттиришларимизнинг муҳлислари жуда кўп. Улар совет халқининг ҳаёти, халқаро ахлоқ тўғрисидаги эшиттиришларини, Ўзбекистон радиоси қошида ташкил этил-ган уйғур халқ чоғу ан-самбли концертларини жуда қарлашди. Ўз мактублари-да, шунингдек, Ўзбекистон ҳақида, бу ердаги уйғурлар ҳаёти, халқлар дўстлигини ҳа-қида ҳикоя қилишганини сў-раб мактублар йўллашди.

Инглиз, ҳинд, форс, урду, араб тилларидаги эшитти-ришлар ҳақида ҳам худди ана шундай фикрларни ай-тишимиз мумкин.

Маълумки, сўнгги пайт-ларда халқаро ахлоқ анча муркаблашди. КПСС Мар-казий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Со-вети Президиумининг Раиси Ю. В. Андроповнинг Ваёно-тида бу кескинлигининг бош сабабчилари АҚШ матму-рияти эканлиги тўғри таъкид-ланган. Наҳондаги тинчлик-сизар ҳалокатлар Америка ра-кеталарининг Европада жой-лаштирилишига кескин таъ-сир чиқарётганлиги беқиёс экан. Шу билан бирга, им-периализм, биринчи навбаста Америка радиостанциялари социалистик системага қарши ҳуружни яна ҳам кучайтири-қорбидилар. Уларнинг муд-даоси бизнинг интернационал дўстлигимизга нифоқ солиш-дан иборатдир.

Б УГУН социализм кўриш борасидаги тақрибала-римиз кўпгина мамлакатлар учун мактаб бўлаётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Аф-ғонистон Демократик Респу-бликаси революцион комит-етининг раиси Бабор Кармал муҳбиримизга берган интер-вьюсида шундай деган эди: «Тошкент радиосининг эшит-тиришлари қизқарди. У аф-ғон халқи учун жуда яқин. Янги жамият қураётган ма-млакатимиз учун сизларнинг тақрибларингиз энг катта мактабдир».

Империализм ҳар қанча ҳуруж қилсан, жаҳонда энг демократик тузум ҳисоблан-ган социализм қудратига зар-рача бўлса ҳам путур етқа-заолмайди. «Радио — қоғоз-сиз ва масофасиз газета», де-ган эди дохилии Владимир Ильич Ленин. Тошкент ра-диосининг мағрур овози буни-дан кейин ҳам қийтарилмас ян-гирайди. Зотан, муқаддас Ватан, социалистик тузум вакиллари билан уланган бахтир.

ташлаб кетишди. Онаси би-лан маслаҳатлашди-да, ёни-га ўз жамғармиздан қў-шиб, бир оила учун заур нарсаларни харид қилиб бер-дик. Батзиллаб буни эшитиб: «Ўқувсиз далолат ёндаш» де-гандек, нима қилсангиз ўзи, вилантйрайдилар, бир эмас, иккинча ўғлингиз бошқу», деб қулиди. Қувимиз ҳам ў-ғлиминиз, уларнинг оғизидан олиб буларга едирмайди, деб уларни изза қилдим. Ҳозир қизларимнинг турмуши ҳам бут, оиласи ҳам аҳил. Хар иккаласидан ўта набарма-бо. Қудаларим билан кен-гаймай тўй-маърақа ўтказ-маймиз. Биз уйлангангизда қалин пул нималигини бил-магандик. Бугунги кунда қа-лин дегани — тўқилка шўх-ликдан, тўқин-сочилкидан юзага келган бўлиб ажаб эмас.

—«Қалинсиз қиз — чаг-сиз қиз». Қалинини қанчалик кўп олсанг, қизининг қадри шунча ошиб, остонангга ту-гун кўтариб қайтиб келмай-ди. Сувга отилган тошдай, борган жойида ўрнашиб қо-лади,— дейди қолхоз аъзоси Бибисора опа Йўлдошева. Тўнғич қизимни не-не орзу ҳаваслар билан қалинсиз-вомушта узатгандим. Аф-суски, турмушнинг яхши бў-лайи, уйимга қайтиб келди. Иккинчисини узатганимда қиплоқда «манман» деган қалинчилардан ўзиб кетув-дим, шукур, қизим кенг уй-нинг келинчагани бўлиб, оҳар-ли сепларга бурқаниб ўти-рибди.

Газетамизнинг шу йил 2 октябр кунинда филология фанлари доктори Умарали Норматовнинг «Тушунинг, ҳис этиш санъати» мақоласи билан бошланган навбатдаги адабий баҳснинг иккинчи борадан бери қизғин давом этмоқда. Адабий асарни, ёзувчи яратган қаҳрамон образини тирадан таърифу ташвиш, тушунтириш, ҳис этиш ва талқин қилиш ҳусусидан бу мунозара ўзбек совет танқидчилигининг ҳозирги ахлоқи, савияси, таҳлил ва талқиндаги ютуқ-камчиликлар, адабиёт билан ҳаётнинг алоқаси, асарини системали, ҳар томонлама таҳлилдан ўтказиш каби масалалар юзасидан эркин фикр алманиш йўсинида бормоқда.

Хурматли газетхонларимизга баҳснинг иштирокчилари ва уларнинг мақолалари номларини эслатиб ўтаёмиз: профессор Умарали Норматов, «Тушунинг ҳис этиш санъати» (40-сон), профессор Нуриддин Шукров ва Илхом Хасанов, «Тушунинг муҳим, ҳаққонийлик, ҳолислик ундан ҳам...» (45-сон), профессор Очил Тоғаев, «Илмий ҳолислик учун» (47-сон), ёзувчи Ўткир Ҳошимов, «Бадий асар — санъат демак» (43-сон), журналист Шухрат Жабборов, «Ҳаётга яқин бўлсак...» (43-сон), расмчи Исфандиёр Ҳайдаров, «Ранг ва сўз бирлиги» (44-сон), филология фанлари кандидати — Абдуғафур Расулов, «Қалб ва қанот», Иброҳим Ҳаққулов, «Ешлар шеърини та танқид» (42-сон), Исмомил Тўлақов, «Тушунингнинг ўзи таралими?» (44-сон), Ботир Норбоев, «Таҳлил ҳикмати» (48-сон), Нуриддин Холматов, «Мантинг машаққати», Турғунбой Халилов, «Мулоҳаза масъулияти» (48-сон), Ботирхон Акрамов, «Ҳақиқат мезони» (49-сон), Маҳкам Маҳмудов, «Ҳайрат ва тафаккур» (50-сон).

Навбатдаги сўз мунозара иштирокчилари — филология фанлари кандидати Азим Раҳимов.

Азим РАҲИМОВ

ТАНҚИДНИНГ ҚАДРУ ҚИММАТИ

БАҲС АДАБИЙ жараён ҳамда танқидчилик олдидан турган бир қанча проблемаларни муҳокама этиш билан бирга, китобхонлар, умуман жамиятнинг эстетик савиясини янада ўстириш каби муҳим вазифани бажарди, бунинг эътибордан соқит қилиб бўлмайд. Мунозарада кейинги йиллардаги адабиётнинг тараққиёти, танқидчиликнинг функцияси ва адабий жараёндаги ўрни, санъат ҳодисаларини ижтимоий-социологик ҳамда бадий-эстетик ўзлаштириш билан боғлиқ долзарб масалалар юзасидан қимматли фикрлар ўртага ташланмоқда.

Афсуски, баъзан танқидчи «ёзувчи билан ўқувчи орасидagi воситачи» деб тушунадилар, ҳолос. Жумладан, севимли адибимиз Саид Аҳмад шундай дейди: «Янги асар муҳокамаларида фойдаланиш масалаларида кўпчилик ёзувчилардан чиқяпти. Муҳокама қатнашган танқидчи биродарларимиздан кўпчилик умумий гаплар, шу пайтгача бошловчи ёзувчи ҳам аён бўлган гаплар айтилади. Ана шундан умумий гап айтилган танқидчиларимиз адабий практикадан беҳабарликларини ошқор қилиб қўядилар. Танқидчиларимиз назарий жиҳатдан пишди, етук одамлар. Аммо улар ҳаётдан анчагина узоқликларини ўзлари тан олтирар келмайд. Кўпчилик адабиёт аҳлининг китобхонлар билан учрашуварларида ба ёни адабий нечаларда энг зақил сўз айтилган, тингловчилар диққатини ўзга муҳаббат олдиганлар ёзувчиларнинг ўзларини. Танқидчи, бу тариқа, ёзувчиларга оиди нечамаган киши сифатида қараш ёни жиддийроқ танқидий мақоласини ўқиб, «Авал узи ҳам ёзиб кўрсин», дейиш ноўрин албатта. Адабий танқидда бундай муносабат на зарий ҳамда методологик жиҳатдан ҳато.

Танқид адабиётнинг соҳаси эмас, балки адабий соҳадир. Худди бадий адабиёт сингари танқид ҳам китобхонга қаратилган бўлади, ҳалққа эъзулини тарғиб этади. Вазифанинг мураккаблиги шундан, танқиднинг тақдир адабиёт тараққиётига боғлиқ. У — оммавий фикр, эстетик савияси, ижтимоий ҳаётга нисбатан танқид санъат томонида туради. Санъатнинг оммага таъсири учун курашда, адабий ҳодисаларни таҳлил қилиш билан адабий жараёнинг асосий тенденцияларини аниқлаш сингари муҳим вазифани ҳам бажаради. Адабий танқидни ёзувчи билан китобхон ўртасида воситачи, «ёзувчига ўргатадиган» муаллим дейиш ҳам (гарчи бу вазифадар адабий танқидда дахлдор бўлса) унинг мақсурави, ижтимоий-эстетик вазифаси, мақсатини бир ёқлама тушунишидир.

Баъзи ўртоқлар танқидчиликнинг жузда жун иш деб ўйлайдилар. Маълумки, танқидчи бўлиш учун бадий ижод силарини билиш, санъат асарини нозик ҳис этиш олиш, ҳар тарафлама чуқур назарий билим, жаҳон адабиётининг, ҳеч бўлмаганда, энг нодир асарлари билан таънаш бўлиш ва, нисбатан, ўз фикрларини қозғога тушира олиш қобилияти кабилар талаб қилинади.

Аниқларини шундан, адабий танқид билан боғлиқ бир қанча назарий ҳамда методологик масалалар ҳалигача ҳал этилган эмас. Ҳануз адабий танқид бадий ижодга қирадиган, йўқини, у бадий бўлиш керакми қабилдаги масалалар мунозара

қилинаётир. Аёни, адабий-танқидий асар ўқини бўлиш керак. Унинг бадийлигини оммабоплик учун керак, ҳолос. Бадийлик ҳеч қачон илмийлик ҳисобига қарор топмаслиги лозим. Чунки, танқидий мақолада бадийликка эътибор қўйилган жойда, албатта, мантинг хира торлади. Бадий ижодда ҳар бир ёзувчи тасвир объектига ўзча ёндашади. Танқидда эса автор шахси ва унинг муносабати бошқароқ намоён бўлади. Ёзувчи нарсаларга ўзча ёндашиб, бошқалар кўрмаган ҳақиқатни оғса, танқидчи масалалар қандай ёндашмасин, унинг олдида битта ҳақиқат туради. Танқидчининг индивидуаллиги ана шу ҳақиқатга етиш йўллариини ўзига хослида қўрилади. Мақола билан бадий қилган деб, бўлар-бўлмас гапларни ёзавериш танқиднинг салмоғини туширади. Бадий асарлар тўғрисидаги ёзувчиларнинг фикрларига келганда эса, у адабий танқиднинг алоҳида соҳаси бўлиб, ўзига

яраша қучли ва оқиз томонларига эгадир. «Ёзувчилик танқиди» деб номланадиган бу соҳа баҳоланаётган асарини ўрганишдан қўра, асарга баҳо бераётган ёзувчининг ўзини ва ижодини ўрганиш учун аҳамиятли. Ҳар бир ёзувчи танқидга ўз асарини тўғрисида ёзилган таърифта қараб баҳо бериши алоқадан эмас. Зотан, асарнинг гоий-эстетик қиммати ариям таърифларнинг таърифлари билан белгиланмайди.

Иркир асар ҳақида бирор оғиз илқ фикр айтилмаса, танқидчиларни айбаш ноўрин. Танқидчи эса асарга унга сарфланган меҳнатга (вақтга) қараб эмас, санъат талаблари нуктаи назаридан баҳо беради. Наҳотки, «Хоразм» романи тўрт жидиллик бўлган учунгина М. Шолоховнинг тўрт томли «Тинч Дон» романига берилгандай кўсак баҳо бериш керак бўлса? И. Социковнинг «Фаргона зулмат қўйида», «Истиқбол сари» «Водийда баҳор», Қ. Нўмон ва А. Шораймиевнинг «Ота» асарларини тўғрисида ўз вақтида принципаллик билан талабчан фикр айтмаган танқидчиликни аслида қаттиққўлликда эмас, муросозликда айбаш тўғри бўлар эди. Хужоатликни на дэво қилувчи Ўйдирама асар ҳам, бадий асарлик даъвосини қилувчи Хужоатлар баёни ҳам китобхонни маънавий бойитмайди.

Тўғри, айтилганлардан танқидчилар бенефсон деган ҳулоса чиқармаслик лозим. Танқидчилар сафида эзюк олимлар билан бирга саёз фикрлайдиганларни ҳам учрайди.

Назаримизда, ҳозирги танқидчиликнинг янада юксакроқ савияга қўтариш йўлида аввало, субъективлик, адабий ҳодисаларни баҳолашдаги бир ёқламалликча чек қўйишимиз керак. Шунингдек, ариям танқидчи ўртоқларимиздаги назарий таъбирларнинг сустлиги, жаҳон

адабиёт таърибасидан дурустроқ хабардор амаликларни ишмизда ҳалал бермоқда. Танқидчи қадрлар таъбирлаш ва уларни камол топтириш ишининг яхши йўлга қўйилмаганлиги ҳам камчиликлариимиздир.

Бизнингча, баҳолдан муддао ҳам, бир чеканси, шу масалаларни имкон борича қўтариш, мунозара марказига қўйишга ҳаракат. Энди баҳс, бошлангишга сабаб бўлган мақолаини эслайтим. Бу мақола Изаат Султоннинг «Кўрмайин босдим тиканини» драмаси бош қаҳрамонини ҳақида айтилган кинояли айрим гапларини ёдга солди: оилани ўзбек аёлининг бошқани севиб қолгани баъзи ўртоқларга маъқул бўлмаганди. Пропагандистлар билан суҳбатда савол бериб қолди: «Оддий муҳаббат» фильмида қолхос раиси, коммунист тўрт фарзанди бўла туриб, бошқани севади. Бу қанақаси? Фильм томошабинларга зарарли таъсир қилмайдими?» Ҳаётнинг мураккаблиги шундан, унда ҳамма нарсаси биз истайдиган кечавермайди. Санъатнинг вазифаси ҳам ким-кимни севиб қолгани мумкин ёки йўқ деган саволга жавоб бериш эмас. Реалистик санъатнинг вазифаси воқеаларни сип-сил-лик кўрсатиш эмас, ҳаётини, инсон тақдирини бутун мураккаблиги билан ёқдлаш, китобхонни ларзага солиш, уни чуқур мулоҳаза қилишга мажбур этишдан иборат. Ҳалқимизда «Кўрмайин босдим тиканини» тартидирман жабрини» деган гап бор. Изаат Султон ҳалқ қимматиининг биринчи армининга сарлаҳага олади. Чунки асар номи ихчам бўлиши керак. Иккинчи арми эса. Тиканини кўрмадан босган бўлсанг, дардини фақат ўзинг тортмайсан. Ҳаётдаги адашуш жузда қимматга туғиши мумкин. Адабиёт ўз бахтини тополмаган киши бошгага ҳам бахт беролмайди. Драматдан келиб чиқадиган мантиний қўлаш мумкин.

Айрим ҳолларда, асар арихитетоникаси, жанри, авторнинг илтини ҳисобга олмадан, ундан камчилик қилдирамиз. Афсуски, биз топан камчилик баъзан мунозарани бўлади. Шу жиҳатдан Шукровнинг «Россия» поэмасига билдирилган эътирозчи олайлик. «Асарда... деб ёзади Х. Мухамедовов: «Муттасил ўсиш йўлида» мақоласида. Россия тема-си билан боғлиқ бўлган кудда муҳим моментлар, чунончи, Россиянинг ўтмиши, ўзининг қаҳрамонлиги, ватанпарварлиги ва революцион традициялари, Россия бутун инсонларга ҳадя этган улугъ зотлар, унинг жаҳон маданияти хазинасига қўшган улкан ҳиссаси ва ҳоказолар четлаб ўтилган. Ваҳоланки, бу талаблар авторнинг гоий ниятидан ташқарида. Маънур асар Россиянинг шеърини тарихи эмас, ҳалқлар дўстлигини улугъловчи лирик поэма, ҳолос.

Одатда тарихий мавзудан романларда тарихий шахс фаолиятини кўрсатиш бош мақсад бўлмай, балки тарихий шахс воқеаларга юксак ретилик бағишлаб, уларни аниқ давр ҳамда маконга боғлаб турувчилик вазифасини бажаради. Шу йўл билан автор ўзининг гоий-бадий ҳақида ижтимоий-эстетик концепциясини оғишга эришади. Тарихий асар таҳлилдига киришидан аввал унинг асосий мавзун, жанрига диққатни қаратиш зарур. Масалан, «Қўнға дунё» романи Ибн Сино ёки Берунийга бағишланган тарихий био-

графин асар эмас. Ўрта аср ҳаётидан олиб ёзилган фалсафий романдир. Б. Ғўломов эса асарга ёзган таърифта романи тарихий биографик асарлар учунгина тўғри келадиган талаблар қўяди.

Шунинг ҳам қайд этиш ўринлики, баъзи асарлар танқидда атрофлича таҳлил қилинмайпти, уларнинг авторлар ижодиди, жанр тараққиёти ва адабиётимизда тутган ўрни аниқланмасдан қолмоқда. П. Қодировнинг «Олмос камар» романида қўтаришган проблеманинг таърифи шундай бўлиши билан боғлиқ. Улкан шахарда қариндош-уруғчилик муносабатлари, урф-одатлар ва шу каби кундалик ҳаёт ташвишлари билан ўралашиб қолган Аббос ўзини улугъ ишларга тўла бахш этолмайди.

Афтидан, маншай икир-чиклардан четда турадиган ижодий қаҳрамонларга ўрганиб қолганини тўғрилайди. Аббоснинг елиб «юғуришларининг етарли баҳолай олмаётимиз. Ваҳоланки, фантехника прогресси ва урбанизация шарафига шахсий ташвишлар инсоннинг ижодкорлик фаолиятига салбий таъсир этиб, уни майдалаштириб юбориши мумкинлиги ҳозирги замоннинг жиддий муаммосидир. «Юлдузли тунлар» романига нисбатан эса, асар энг яхши ютуқларимиздан эканлигини таъкидлаган ҳолда, бизнингча, материални қамраб олиш ҳамда композиция қилиш масалаларида ёзувчи кўп нарсаси ютқаганини кўрсатмоқ лозим эди.

Танқидда субъективизм, бадий-эстетик таҳлилдан қўра, социологик талқинга мойиллик баъзи мунаққидлар ижодиди мўъбирдан ортиқроқ акс этмоқда.

Маълумки, илм-фан ва техника тараққиёти билан индустриал ишлаб чиқариш ривожланади. Замонавий техникага асосланган улкан ҳўжа-ларимизнинг тарихи

Мордонуқ Заргаров, Отақўзи каби катта ишларга қолди, кенг қўламадаги замонавий раҳбарларни етиштириб чиқариди. Гигант ишхоотлар, қурилиш ҳамда ҳўжаликларга раҳбарлик қилиш вазифаси уларнинг кенгроқ ҳўқуқларга эга бўлишига ҳам таъвоэ этади. Ана шундай сабаблар қўтилмаганда янги-янги муаммоларни келтириб чиқарилади, айрим ҳўлларда сў конунчилигининг бўзлашиши йўл очиб бериш ҳам мумкин. Айтийлик, баъзи танқидий мақолаларда Аббос, Азиз, Отақўзи, Ваҳобов каби қаҳрамонлар характериди заифликлар тор социологик талаблар билан изоҳланган унчалик тўғри эмас.

Танқидчиликнинг асосий вазифаси адабий жараёни чуқур тушуниш, бадий асарини теран ҳис этиш, унинг моҳиятига чуқурроқ кириш, санъаткорнинг гоий-эстетик ниятини аниқлаш, айрим ҳўлларда сў ёзувчи тўла идрок этмаган жиҳатларини ҳам рўёбг чиқариш йўли билан асарнинг ижтимоий-эстетик, гоий-эстетик ва социал-фалсафий салмоғини аниқлаш, шу йўл билан адабий жараёга самарали таъсир кўрсатиш, жамиятнинг эстетик савиясини юксалтиришга ҳива қўйишдан иборатдир.

Фароғи

Чингиз Айтматов (ўнгдан биринчи) ўзбек адиблари давурида. С. МАҲКАМОВ ФОТОСИ

РОСТ СЎЗ

Қардош киргиз халқининг ардоқли фарзанди, улугъ сўз санъаткори Чингиз Айтматов ўзбек халқининг ҳам севимли адибидир. Ёзувчининг номини жаҳонга танитган «Жамийла» повестидан кейин у яратган ҳар бир янги асар жузда қисқа вақт ичида миллион-миллион китобхонларнинг қалб мулқига айланиб қолмоқда, халқимиз орасидаги машҳур иборани бир оз ўзгартириб айтганда, адиб-

нинг рост сўзи қўшнинг ҳаётбахш нурлари сингари ҳар бир хонадонга кириб борган. Ҳозирги пайтда совет адабиётининг классик намоёнчаси, XX асрнинг энг йиринк санъаткорларидан бири — Чингиз Айтматов асарлари мамлакатимиздаги барча халқлар ва миллатларнинг тилларида, чет элларда эса салкам 70 халқнинг тилида қайта-қайта нашр этилиб, қўлдан қўймай ўқилмоқда.

Биз севимли адибимизни таваллуд топанг қутлугъ нунда кўп минг сонли газетхонларимиз, барча ўзбек китобхонлари номидан самимий муборакбод этар эканмиз, унга сўхат-саломатлик, янги-янги ижодий зафарлар, чинор умри тилаймиз!

Қўйда атоқли ёзувчининг адабиёт ҳақидаги айрим фикрларини ўқийсиз.

Чингиз АЙТМАТОВ

ЎЗИНГГА ҲИСОБ БЕР

...Ҳар бир китобхон асар қаҳрамонин билан танишар экан эг аввало, у қандай одам экани ва қай даражада одам эканини аниқлаб олишга иштилади. Китобдан гўзаллик ахтариш одамларга хос ҳислат. Бунинг унутмаслик керак. Агарда инсонда, бу сўзнинг манг маъносиди, гўзалликка енгиб бўлмас даражадаги интилиш бўлмаганда эди, ер юзиди гўзаллик тушуначси тўғилмасди. Гўзаллик оламни чексиз ва ранг-барангдир. Бу оламнинг янги рангларини излаб топши, бу оламнинг янги теранлиқларини кашф этиш — халққа хизмат қилмоқ, санъатга хизмат қилмоқ, демократ, гуманизм идеалларига ўзин бағишламоқ демакдир.

Инсон мураккаб қоглариданоқ гўзаллигини маъносини онат, жигарбандларга, табиятга, заминга бўлган муҳаббатдан аниқлаб ета болайди, унда Ватанга муҳаббат, гўржиданги бирдәмлик ва бирдорлиги туғилар дунёга келади. Инсон инсондан эъзулини ўрганади. Инсондаги бу буюк ҳислат санъат асарига жон бахш этиши даркор.

Ёзувчи ниймидан бошланади! Ким унинг шахси ва истеъдоди биносига «гиги» тароқли Адабиётчилик касбиди асосий жиҳат нима! — ёзувчиликка унинг ижоди билан қилмишув китобхонлар, журналистлар қудди шундай ёки тахминан шундай саволлар билан мувожаат этадилар.

«Биз — ёзувчиларини қўшнинг вақт, ўзимиз иштирокчи бўлган ҳақиқий тарих яратадим. Шу босдан санъаткор, меннингча, болалик ва ўсирлик таъсиротларидан бошланади. У атроф дунёни, тил, қўшқилар, ана халқнинг образлари ва характерларини бетакдор, таъсирчан идрок этишдан бошланади, сўнгра уларнинг охири қўшқиларига хотирининг олтин хазинасис бўлиб қолади. Александр Твардовскийнинг бу борадаги фикри ҳақиқийдир: маънур юксактарини кейинчалик ҳаётини борлиқига ўрганиш ва китоблар кўмада янги кузатишлар билан бойитиб бориш мумкин, бирок дунёни поэтик аниқлаб етишнинг ана шу тамап тошини ҳеч нима билан алмаштириш мумкин эмас, бу — ёдингдиги ўз онангин бошқа, ҳаттоки энг гўзал аёлга алмаштириб бўлмаслиги билан тенгдир.

Бу таъсиротларини тасниқ этиш мумкин эмас. Чунки улар ҳаётнинг ўзи сингари мураккаб, болалик ва ўсирлик таъсиротларини ҳар бир одамда ўзиники, ҳусусан, мен айтардимки, нитим бўлади. Шубҳасиз бунга сен учратган одамлар ҳамда китоблар ҳам қиради. Эътиқоним, ҳатто аввал-бошдан китоблардир. Мен қанчалардир Мухтор Азизовнинг китоблари билан учрашувим ҳаётимда равшан ички буюклик бўлганини хотирлайман.

Ушандан бун атрофимдаги жамъини нарсалар гўё бошқача маъно касб этидилар. Мен ҳўзур ва ҳайрат билан кашф-ёқ қилдим: бизнинг халқларимиз ҳаётини ҳақиқат адабиёт рус ёзувчиларининг асарлари каби бутун ер юзидида одамлар учун севиниб-хўр, юракдан айтилган, жононам қўшқик бўлиб янраган мумкин экан...

Улкан санъаткорнинг китоблари га-роиб қудратга эга бўлади. Сен уларни кашф этасан, улар сса — сен...

Бундай китобларини қандай ёзишни ўрганиб бўлмайди. Ахир, овозин эшитиш, ҳис этиш ва таъсавур қилиш қобилиятдан маънур одамга мусиқа асарини ёзишни ўргатиб бўлмайди-ку. Дунёда қадим бо-

силмаган сўқмоқ йўқ. Ҳамма гап бошқалар юрётган йўлга қандай қўз билан қарашингда, қўра билиш, кашф этиш иқтидорингда. Ана шундай алоҳида назарга эга одамлар, яъни санъаткорлар, ёзувчилар, ҳар ҳолда, аввал-бошдан қўғиландилар. Лекин кейинчалик ёзувчи сифатида шаклландилар, чунки йиллар ўтган сари улар бағишланган иш учун улкан масъулият туғисин пайдо бўлади ва ана шундай биргина иштирокнинг ўзи кифоя қилмай қолади. Бордию бу туғй пайдо бўлмаса, табият берган истеъдод муқаррар равшанда ҳалокатга юз тутад...

Менинг қўз олдиди ёзувчилар юшмасининг бир эски азёсининг қисмати кечмоқда. Унинг дастлабки асарлари диққатини торган эди. Афтидан, автор мақтовларини қимматини ошқириб баҳолади. Назбтдаги ҳар бир асарини у тўроқ ва осонроқ ёза бошладим, кейин бошладим: қайси йил бўлмасин, кимки илқд китоб таъбир. Эътиқол, бунинг ёзиш учун бутун умрини сарфлаш талаб қилинган эди. Эндиликда унинг яхши муқоваланган эстетик дунё-эстетика, сенки китобларини асосан икки киши: муҳаббат ва автор ўқийди. У атоқли, эътиборин ёзувчи, адабий оқсоқопи ҳисобланади. Ўз қадар-қиммати ҳақидаги бундай янглиш таъсавур уни ўзига таъкидлий қараш ва ҳанасабларига хайрихоҳлик билан муносабатда бўлиш ҳиссаси маънур эди. Яъни, ёркин асар аратилмаса, агар бунинг устига маънур асар ёш истеъдод қаламига мансуб бўлса, ундаги кўрқомаслик туғисин ҳўржун қилади. Ҳолбуки, ҳасад сингари истеъдоддан адон таомни эҳтидан ҳеч нарсаси йўқ. Бу ҳолни кўриб унинг учун ҳафа бўлиб кетасан: китобларини ўқидан олдин ўқиб кетмоқда. Бирок, у бунинг сезиматиди...

Ўз истеъдодини тарбиялашда, истеъдоднинг кўпроқ самара беришда, нима демайлик, асосий масъулият одамнинг ўз зиммасида. Бу ҳаёт бўлини таллашга ҳам, уни рўёбга чиқариш усулига ҳам баб-баравар тааллуқли. Кейингиси аксарият ҳолларда янада мураккаброқ. Шу билан бирга, бизнинг ёзувчилик касбимизда бошқа касблардагидан фарқли ўлароқ акс қолат навижад: йўл узоқ давом этгани сайин машаққат шунчалик ортади.

Қасддан ёмон китоб, картина, мусиқа яратадиган, яъни онгли равшанда қосибга айланиб қоладиган одам йўқ. Бу касаллик сездиришдан, худди нур касаллигидек кечадим, ўз-ўзига махлиқлик кичроб истеъдоднинг екириб битириди.

Санъаткорга доимий таъсир этадиган дорини ҳеч ким беролмайди. Ягона доктор — унинг ўзи. Шундай вақт бўладики, у пайтда ижоддор энг маъшқатли масъурига шакт қилиш зарур: эришганларидан воз кечиш, кашфийоти устидан чизик тортиш керак. Тўғрироқ, ҳулоса чиқариб олмиш лозим, шундан кейин арифметикадан алгебрага, алгебрадан олкий математикага ўтиш даркор.

Коммунист дунёқараш, фақат утгна, совет ёзувчиси ижодининг ҳақиқий гражданилик ва инсоний қадар-қимматиини белгилейди. Бирок эътиқонга сарофат ҳақида гапирмиш ва унга ўзига бағишлаш бошқа-бошқа нарсалардир. Замон ва халқ олдидида бурч тўғрисида қўпдан-қўп аюкюйб ҳақиқатлар ва ҳиссаларини овозини баланд қўйиб таъкидлаб айтиш мумкин. Чинакам бадий асар — бу қасам эмас, балки китобнинг ўқидир.

С. МАҲМУД таржимаси

СЎНГСИЗ ҚЎШИК

лар устоз деб тан олган атоқли шоиримиз Миртемир ҳақидаги хотираларини олайлик. Миртемир ҳақидаги маънур хотираларини (Ғафур Ғўлом номиди Адабиёт ва санъат наприёт, Тошкент, (1982) шоирнинг ҳаёти ва ижодини, шахсиятини турли томондан ёритувчи катта-кичик чироқларга ўхшатиш мумкин. Бу чироқлардан бири адибнинг одамийлигини, бошқаси қўнғиландилик ёки камтарлигини, яна бири эса шеърини янгилаш, ёзиш услубини ёритида...

Едномарал авторлари шоир табиатидаги камтарлик ва ҳоқисорлики алоҳида қайд этилдилар. Андиқонлик журналист Ваҳобжон Дадабоев бир учрашувини хотирлаб ёзади: «Шоирнинг кўн...» шундан пештоқиди алоқалар орасига осялган шоирга тушди. Бу шоирда «Кўтеракка хуш келибсиз». Миртемир оғай» деган сўзлар бор эди. У қўтилмаганда тишларини

ғижиралиб, бармоқлари билан ўз қафтини ғижираб қўйди... Бу ерда устоз ҳаққаридидаги ҳислат унинг ўз ҳаққаридидаги ифодаси орқали баён этилмоқда. Шоир шоирга боқиб нега нуқулга аҳволга тушиди экан? Балки, халқ томонидан ҳақли равишда нозат-ҳўрмат қўрсатилаётган шоир ўз имкониятларини даражасида ижод қилиб янада етукроқ асарлар яратиб олмаганига ўзингандир? Балки, бу шунчаки ҳоқисорлик ҳиссидир? Дарвоқе, кейингиси ҳақиқатга яқинроқ. Зеро, хотира муаллифлардан бошқалари — ҳам шоирнинг ҳоқисорлигини таъкидлаб сўзлайдилар. Абдулло Орипов баралла: «Нечоғли ҳоқисор адитиш, устоз», деса, Вохид Зоҳидов унинг 70-йилларда айтган бир эътирофини келтирди: «(Халқимен ёзув столига астойдил ўтирганам йўқ, ҳали халқимизга айтишим керак бўлган гап-ни айтганим йўқ, ҳали халқ

қиммга кўп қарздорам)». Миртемир табиатидаги ҳоқисорлик ва камтарлигини илдиқлар ҳам худди шга — ўзини халқ олдидида ишга қардор ҳис этиб нашта бориб тақалади.

Бир қанча хотирларда Миртемир домланинг ёриб-бонлиги ва таътиллиқҳақида гап кетади. П. Мўн, Т. Сулаймон, О. Холдоргаев, М. Турсунов сингари ҳамма кашларини эслашқилдан маълум бўлишча, уса ўз ҳузурига қўман истабқилган ҳар бир кишига ёлаққилган иш бўлган. Ўйлаб кўри, ҳали бирор адабий таънабага эга бўлмаган, эдингиз-университетда ўқий болаган талаба (Н. Фозилов) ў халқини таътиллиқ ўргатмағи Миртемирнинг ҳузурига таънаба бир романи таржима дини ниятида боссақ дом-унини наприётдагиларга таънаба таънаба. Бу адабиётга кир келаятган ёшларини рағбатлтириш, тўғрироқ, алий

меҳрибонлиқдир. Ёки ҳали уша пайтда эдингиза машқ қила бошлаган ёш шоир — Т. Сулаймонга: «Дўрмонга бир ҳафтага келинг, шеърлар дингизини бирга ишлашга», деб ялтифот қўрсатганига нима дейсиз!...

Йилт «Этган учқўшнинг миртемироа авайлаш шунинг учун ҳам зарурки, келажакда бу учқўшлардан, боғиниқ,

Авофуси қасидага газалро
Фирдавсию Анварни
Саъдий.

Яъни, гарчанд қуръонда
пайгамбардан кейин бошқа
пайгамбар бўлмади, дейил-
ган бўлса да, шайхлар уч ки-
ши пайгамбарлардан: Васф-
да — Фирдавсий, қасидада —
Анварий, газалда — Саъдий.

Шу байти айтган шоирнинг
номи маълум эмас. Бизда
шундай шоирлар борки, номи
мининг ҳамма билганим, чина-
кам бир сатрини кимса бил-
майди. Бундан кўра, номи
ўчиб кетса ҳам, бир байти
эл орасида қолгани авлодлар.
Мен, «Номини шоирлар» де-
ган шайх ҳам ёзмамман.

Бу ҳали ният. Бўладими,
бўладими — ишчилик, шу
мазмунини асос қилиб олма-
чман.

Бизда шакллар керамми,
керамачин, деган бахшлар
аллақачон ҳал бўлган. Ҳам-
ма нарасага нур бердиган
нараса — истеъдод шами.

Истеъдод шами ҳам, илҳом
ҳам гайриоддий нараса экани-
ни эътироф этиш керак. Шу
юксак ҳақларда одам бола-
си қилиши мумкин эмасди.
Туюлган ишлар қилинади.
Мумкин бўлмаган соддалик
Шундай содда байтлар бор-
ки, бундай содда қилиб ай-
тиш ҳеч бир мумкин эмас-
ди қўринад.

Шоирни мингларча миллион-
ларча қўлини шарт эмас.
Шоирлар бўладими, уларни
бир киши ёлғиз ўзи кечаси
ўқийди. Китобни ёстигининг
тағида турди. Бу — шоир
учун бахт.

Хўш, бугунги куннинг шои-
ри қандай бўлиши керак?
У, бизга ниҳоятда улкан бў-
либ қўринадиган, аммо сайе-
ралар ичида нуқтадек кичик
бўлган Ер дарди билан яша-
моғи шарт. Бу кичик нуқта-
нинг ҳасратлари кўп.

Замин — тасаввур қил,
борлиқда танҳо,
Барҳаёт юздузлар
балчиб турди.

нинг ҳалқ қонини сўрувчи
зодагон ва амалдорларнинг
Пушкин ҳам масҳара қил-
ган.

Ҳозир ҳам баъзан ҳаром
йўл билан пул топиб, ҳалқ-
нинг мулкни кемириб ётган
қаллоблар учрайди. Таассуф-
ки, собит эътиқоди, мол-
дундан бошқа дарди бўлма-
ган муттаҳамлар ўзларини
бемалол сезиб, қилмишлари
билан мағрурланиб ҳам юра-
дилар. Бундайларнинг шаф-
қатсизлик билан фош этил-
ган типик образлари ҳозирги
адабиётимизда ким яратил-
ти, афсус.

Инсон табиатининг, маъна-
вий дунёсининг поклиги учун
курашга бурчи бўлган на-
раса — адабиёт. Ҳеч нараса ин-
сонни адабиётчилик тарбия
қилмайди. Шундоқ экан,
биз замонамизнинг шинедан
бошқа каттароқ гами бўлма-
ган Ақий Ақиевичларига
бепарво қарамаслиқларига
Плюшкин сингари ўлик жон-
ларига шафқатли бўлмасли-
гимиз керак.

МУХБИР. Эркин ака! «Сен
яхшисан, мен ёмондирман»,
деб бошланадиган шеърингиз
«Фауст»даги «Эй, инсон, сў-
ранга қилурман журъат» деб
бошланадиган парчага едга
туширди.

У парча:
Мен бўлмасан, жисминг,
Замин саҳифасидан
деб тугаса, Сизнинг шеърин-
гиз:
Мен бўлмасан, эй, яхши
одам,
Дод деб қочар эдинг
дундан,
деб якунланган. Бу беихтиёр
бўлган ҳолдими?

Э. ВОҲИДОВ. Йўқ, бу беих-
тиёр бўлган эмас. Шайтон —
Мерфиштел айтдиган ўша
парчага таржима қилганда
одамнинг одамнинг яхши
одамга айтдиган гапнинг
шеър қилиб ёши фикири
йилг этиб ҳаёлимдан кетган
эди. Шунинг учун ҳалиги

асарларининг савиясини ҳам
қайта кўрмоқ лозим. Зеро,
адабиёт дарслиги — ҳаёт
дарслиги. Ўрта мактаб ва
олий ўқув юрлари дарслик-
ларига бахши-шоирларни ки-
ритиш, хрестоматияларда
уларнинг ижодидаги намуна-
лар бериш фойдадан холи
эмас. Модомки, мактаб бо-
лани ҳаётга тайёрлар экан,
демак, уни ана шу ҳазина,
ана шу бойлик руҳида тар-
биялаш шарт. Хатто лапар-
лар айтишни, ҳалқ терма ва
қўшиқларини ҳам ўқувчи-
ларга ўргатиш керак. Бола-
нинг туйғусини чегаралаб
бўлмайди. Унинг тасаввур
оламида тўзалдиқлар билан
бевамоқ лозим. Келажикнинг
дахлорди — болалар орасида.

МУХБИР. Китобхоналар
савияси тўғрисида нима-
лар дея оласиз?

Э. ВОҲИДОВ. Китобхоналар
савияси, умуман — олганда,
ёмон эмас. Улар яхши на-
рсани тез тўшуниб, тез эъти-
роф этадилар. Тўғри, баъзан
ёмон нарсани инкор этмас-
лик, уни ҳам қабул қилаве-
риш ҳоллари учраб туради.
Лекин ҳалқимиз ичида шун-
дай кишилар борки, улар
айтган сўзларини шоирлар-
нинг шеър билан изоҳлай-
дилар. Хуллас, мен шеърят
ихлосмандлари савиясига ун-
чалик эътироз қилмайман.

Аммо айрим танқидчилари-
мизнинг иши мени ҳайрон
қолдиради. Уларнинг онча
маълум бир муҳр, қолпик бо-
ғи ўқшайди. Ҳар хил услуб-
даги шоирларнинг ҳар хил
шеърларини ҳам ўша қолпик
билан ўлчашади.

Адабий асар ҳақида заъф-
сиз гапириб бўладими? Улар-
нинг талқини ҳам шавқ бил-
лан бўлиши керак. Танқидчи
аввало адабиётни сенилиб, ун-
га бениҳоя хайрихоҳ бўлиши
керак. Саёз асар ҳақида ҳам,
юксак асар тўғрисида ҳам
бепарво гапириб бўлмайди.
Вадбиллик — мунаққидга,
умуман яхши одамга хос ху-
суният эмас.

МУХБИР. Еш шоирларга
айтдиган гапнингиз йўқми?

Э. ВОҲИДОВ. Адабиётда ол-
га силжиш учун ангилки из-
лаш керак; янгилки топиш
учун эса баъзан эскиликка
қайтиш керак бўлади. Еш
шоирларнинг қадимги битик
тошларидаги ёзувларга, Ва-
тан тарихига, ҳалқ оғзани
ижодидаги тирадор қилиб,
уларни ўрганиб, замонавий
руҳда яхши шеърлар ёзаёт-
ганда мамнунам. Ҳозирги
ёшлар олдигагина деталар-
дан ҳам катта маънолар то-
пишга интилади. Мана,
болалар шоири Анвар Обид-
зоновнинг «Коллекциячлар»
деган кичкина шеърини эши-
тинг:

Капалақни ушладилар,
шпичага ташладилар.
Унга озиқ беришмади.
Йиқилганин қўришмади.
Қотириб ҳам қўйишди
сўнг,
Чиройли, деб суйишди
сўнг,
Кейинчалик сўйишди
Мақдидилар... ўлдиршиб.

Ҳозирги еш шоирлар ўта
ижодийлашиб кетаётганга ўх-
шайдилар. Бир маҳаллар Ми-
халд Светлов дўстларига ҳа-
зил шеърлар ёзган, расмом-
дан ҳам унинг қарикатураси-
ни чизибган. Ҳамма унинг
ҳазилини кўтарган. У ҳам
ҳаммадан ҳазилини кўтар-
ган. Шу йўсин, Москва ада-
бий муҳитини ҳаракатга кел-
тириб турганлар. Бизнинг
ёшларимизда бир-бирига ма-
на шундай ҳазил-муйиба-
лар қилиш, қанчалик ва нуқ-
сонларни ҳам шундай қувноқ
ва кўтаринки кайфият билан
бартараф қилиш ҳодисалари
учрамайди. Санъатнинг бар-
ча турлари вақиллари бир-
бири билан яқин алоқада бў-
либ турсалар ёмон бўлмасди.

МУХБИР. Эркин ака! Мух-
бир, Андрей Вознесенский
деди: «Сиз икки мингички йил
шеърингиз қандай тасаввур
қиласиз?» — деб сўраган
экан, қатъи ҳалқаро назияни
назарга тутиб, бу ахволда,
балки икки мингички йил
ини ўзи бўлмас, деган на-
вода жавоб берибди. Сиз бу
саволга нима деб жавоб бе-
рар эдингиз?

Э. ВОҲИДОВ. Мен шоир-
нинг бундай деб жавоб бе-
ришига жуда қаршиман.
Тўғри, азият ҳозир жуда
ҳам қатъи. Лекин одам ба-
риб эзу ният билан, умид
билан яшагани яхши-да. Ва-
лисимиз, улуғ шоирларда
маълум даражада пайғам-
барлик бўлади. Пушкин «Ев-
гений Онегин»да — шоир
Ленский образида ўз ўлими
манзарасини чизиб берган.
Уша дуэ, ўша қор... Ҳозир
ҳам ўз йимини олдиндан
қўра билган. Машираб эса ўз
ақалини бир неча газалда
аниқ тасир этган. Мана бит-
таси:

«Мансери халлоддек ичир
шароб антахур,
Чарх риб йиғлаб
туруринг ушб дам дор
олдида».

Мана ў газалдаги байт-
лар шунинг давомида:
«Миншур фиғон бирла
хай-ай, не бало келди,
Жон ачирдур қўй, деб,
ҳажарини оло келди.
Қўли олп қўлод,
қошга келур жаллод,
Қилди мен бебунёд, тиги
гузаро келди...»

Ўзбейларда «Фаришта ов-
мин дей» деган гап бор.
Буни дўйи аёллар билан
боғлашнинг ҳолати йўқ. Бу
— киши яхши ният билан
лашмоғи керак, дегани.

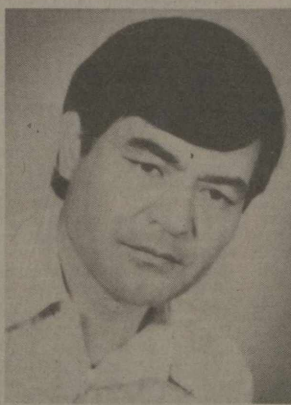
Иккинчиси йил, шуб-
ҳасиз, ёлди. Унда инсон
бадий афактури нафада юк-
салади. Ҳақон шеърини
гулларни, мевалар туга-
ди. Бизнинг шарқий кирго-
да ҳам шеърят машаллари
порлаб ўраверди... Ўчмай-
ди...

Мен ўнга ишонаман.

Сухтин Мирза
КЕҲАБОВЭЗ ёзиб олди

Н И Д О

Чўлпон ЭРГАШ

Қизиқ бир афсонага ўхшайди яшаш,
Фарҳодга ўхшайди бу турмуш,
Унинг тутган ўйли тоғларга туташди,
Ошиқликдек оғир улуш бу.
Ана, Фарҳод Ширинга етди-я охири.
Қандай ширин яшаш деган ўзи!..

Орқасидан Есуман ҳам чопиб кетди-я, охири...
Яшаш деган... Яшаш деган... Яшаш!..
Фарҳод! Сенинг қасосингни олади! —
Ўз-ўзини ўлдиражақ Ширин.
Достон қилади сени Алишер,
Қандай яхши... Қандай яхши достон — яшаш!

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

(Газета хабаридан)

Борар замон, борар нафас,
Борар қушлар бузиб қафас...
Борар жаҳон тўлиб бир сас:
— Ҳаво беринг!
— Омон беринг!

Борар кунлар, тунлар, унлар,
Ёқа йиртиб неча қўллар...
Яшаш даъво қилар улар.
— Имон беринг!
— Ватан беринг!

Беринг жилга, дарё, уммон,
Тўфан беринг, беринг сурон...
Фақат шафқат берманг ҳеч он,
— Қасам беринг!
— Қасос беринг!

Х А С С А

Онанинг тоғ каби оғир дардини,
Чидам, орзусин кўтарган ҳасса.

ШУКРУЛЛО

(Ҳазил)

Ҳовлимиздан бир тош нарироқ
Катта, равон, ёп-ёғир кўча.
Оёғимда қолмайди оёқ,
Уша ёғур йўлга чиққунча.
Қинғир-қийишк ботқоқ кўчамиз,
Ҳар қадамда қопогон итлар.
Бу ерлардан тезда кўчамиз,
Кўчамиз ҳам бузилиб кетар.
Ўтар ҳали кенг ёғур бир йўл,
Минор уйлар қурилар бунда.
Яшнаб кетар гулдай ўнгу-сўл...
Аммо нетай, ҳозирча унда
Ҳасса тутиб юраман, шундоқ,
Кулги қилар кўлар бу ишим.

Тиш ёрмайман ҳеч кимга бироқ,
Қоронғидан, итдан қўриқшим.

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

БАҒИШЛОВ

Она ер кўсиди юраги мисол
Жануб иссиғида ҳаллослаган юрт,
Хурмо япроғи-ла елпиниб хушҳол,
Ўзин инжу билан пардозлаган юрт.
Ҳиндистон! Оташдан яралмиш достон,
Қуёш ардоқлаган эй мулки азим,
Сен ахир ердаги феруза осмон,
Азиз тупроғинга этамиз таъзим!

ХИНДИСТОН

ХУДОЛАРИ

Мулки Ҳинд сафариди,
Дехми ё шаҳариди,
Ҳар шому саҳариди,
Сайёҳлар назариди.

Қад керишм сиймолари-
Ҳиндистон худолари.
Кўрдум не-не қошона,
Масжиду ё бутхона,

Мунгли, маъюс
дардхона,
Янграб турар ягона -
Ибодат садолари -
Ҳиндистон худолари.

Ҳинду муслим, носаро,
Бош эгик, мотамсаро,
Гадлар он деб овора,
Пастда — бахти қора,

Етмасми нидолари?
Ҳиндистон худолари!
Ўтди не-не асрлар,
Қулаб не-не қасрлар,

Фош бўлди неча сирлар,
Аммо динга асирлар,
Сиз — инсон хатолари,
Ҳиндистон худолари!

Махмуд ЙҮЛДОШЕВ

Қ У Ё Ш И М

Осмондан негидир узолмайман кўз,
Жимирлаб кетса ҳам бутун вужудим.
Оловдан негидир узолмайман кўз,
Унга сийғимоклик эски бир удум.
Аниқ, болаларим осмон деб ўтган,
Қуёшдан негидир узолмайман кўз,
Жимирлаб кетса ҳам кўзимда ёшим
Сенга сийғиман ва чўкаман тиз,
Умрбод тепада порла, қуёшим.

Ж А Н Н А Т

Бувижоним, кексайибсиз,
Сочларингиз оқ — пахта.
Қадрингизга етмабмиз биз,
Ўйламабмиз бу ҳақда...
Энди ширин тилингиздан
Тушмас доим оқ дуо.
Ҳар он кекса қилингиздан
Кечар «жанныт», ҳақ — худо
«Жанныт» нима, кўрмабсизми:
«Кўрмоқ бору емоқ — йўқ».
Тишингизни сўрмабсизми,
Юз йил яшаб очин-тўқ.
Юзларингиз сомон қилмиш
Ушал жанныт ҳаёли,
Кўз нурингиз тамом қилмиш
Сароб каби жамолди.
Оғзингизда тиш қолмади,
Тешик тўрва меъдангиз,
Тилингиздан бол томади
Бироқ «жанныт» десангиз:
Бувижоним, ўйингизга
Соя солишм ёлғонлар.
Ҳасса, — деб, — бу, қўлингизга
Илон тутмиш ёмонлар.
«Жанныт» — ҳақнинг ўз зулмига
Қўнқирмоқ оламини.
Шундай қилиб, ўлимга
Рози қилар одамини...
Обод этиб ҳовлимизни, —
Жаннатда бир бог қилиб,
Лол этурмиш ҳали сизни, —
Қўнқирмоқни чоғ қилиб,
«Вақт ўтди, умрим кеч», деб
Юрагимиз ёрманг, бас...
«Умидларингиз энди — ҳеч», деб,
Йўқ гапларга борманг, бас!
Яна юз йил яшанг бардам.
Тотинг бирга тузимиз,
Дардларингиз топиб барҳам,
Ёғур бўлсин юзимиз.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.
Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Қирларингни қарсиллатиб қоқма балконда,
Бусиз ҳам чўчишиб имтҳонлардан,
Дарс қилишар йигитлар тўғридаги деразаларда.
Бошқа нараса келмасин кўнглингга яна.

На чўлоқман, на белим оғир,
Гарчи қўлда ҳасса, бораман.
Эскиларда шундай гап бордир:
«Ит «вов» деса, оғзин ёраман».

Зебохонга

Очиб-ёпаверма ҳадеб ошхонамиз деразасини,
Чироқ ёқма бемаҳал тунда.
Чарчаб келиб, баҳаво айвонида тинч —
Ухлаб ётар иккинчи қавадга одам.

Эркин ВОҲИДОВ

Ш О И Р В А Ш Е Ё Р Д У Н Ё С И

Йўлда уч хотин гаплашиб
келаётган экан. Улардан би-
ри: «Менинг ўғлим учувчи
бўлса керак, қалитдан модел
поделлар ясаб юради» де-
ди. Иккинчиси: «Менинг ў-
ғлим врач бўлса керак, қалит-
дан ёзувга тушуниб бўлмай-
ди» деди. Учинчи хотин:
«Менинг ўғлим шоир бўлса
керак» деди. «Нега?» деб
сўрашса, «Қалитдан ёлгон
гапирди!» деган экан.

„Х, БОЛА боқмай балога йўлиқур! Ўзинг тарбия кўрмагансан-да, боланг ҳам бола эмас, бало! Шиллиқнинг етмагандай, энди боланга гап ўргатадиган бўлдингми?.. Одамларда инсоф деган нарсаси қолмади, онасида тортиб боласига ҳақ қўймади...“ Х, эма деган тилинги тирсак чиққур! Шоймай тур ҳали, шундай адабнинг бериб қўяйми, эна сўзинг оғзиндан келсин!..“

Айвонда сузма ялтирган Мастон кампининг ҳаёлида беҳиштер тунов кунги монаро жонланди бирдан ўрнидан туриб кетди: «Коски бу биринчи марта бўлса, худонинг берган кун шундай-а!» Жини кўзинингдан ёки ўзига ўзи гапирганидан, бужмадан лабларини тинмай қилтирар эди. У елкасига тушиб қолган чиг дурасини шаҳд билан силипти қайта ўради ва кўчага чиқди. Оёғи Соборонуниникига тортиди. «Шиллиқнинг кирди-қорларини қўйиларим ҳам биллиб қўйсин!»

Соборону оёқмашинада ўзининг қўлагидан ортиб қолган матодан неварасида иштонча тики ўтирар эди, кўзинининг бемалол ҳовлига кириб келатганини кўриб, аввал энаси қотди, сўнг туриб хушамайгина кўришди. Мастон Соборонунинг бу муомиласида андан кибру ҳа-во яширинганини хотиладарга хос зийраклик билан сезган бўлса-да, бу сафар ўзини билма-ганга олиб қўйди.

—Вой, манави иштончани қаранглар, му-унча чиройли бўлмаса бу! Самаджонга тикилсизми, Сора ўртоқ? — деди у кўзларини жавдир-

кита иштонча тайёр бўлдию кўча эшик яна гийкиллаб очилди. Бу сафар ҳаллилаган кўйлагининг этаклари билан ерин супуриб, Соттихон кириб келди. Опоқ, сичқоннинг думдек қалта сочларини иккита қилиб, учига сўлкавой тапта осиб олган Соттининг чап кўзи офтобдан ёшланавериб, охири аллақандай даргта чалинган эди.

Иштончаларини яна бир чеккага йиғишти-риб қўйишга тўғри келди. Дилида ҳар қанча ранжикетган бўлмасин, Соборону меҳмонга пешвоз чиқди.

—Хизр бўлиб кетинг-а! Ҳозиргина хаё-лимдан сиз ўтвдингиз-а, билгандай кириб келасиз, — дед мулозамат қилди у.

Соттихон шиллиқ кўзларини енгининг учи билан тўсиб, кулди:

—Хизрлар каяримиз кам, Бону! Қариллик —авлиёлик, деган экан машайхлар.

Икки қўшини шу тариқа одоб билан бир-бирларидан ҳол-аҳвол сўраб, тўшакка чў-кишди. Сўхбат кунини кеча Армидан бўшаб кайтган толқунчадан Мамарайим устидан борди. «Мамарайим аскарликка кетмасдан ол-дин хиявдекни бола эди. Энди-чи? Юзлари тўлишиб, гулчандек семирганини қаранг-а!»

— дед хайратга тушибди. «Ошпазлик қил-ган эмиш, ошпаз бўлмаганда шунақа семи-рармиди?», дед ўзларини овутишди. Улар-нинг айтишларича, энди қишлоқнинг мана-

Нурилло ОТАХОНОВ

ДУНЁ КЕНГ...

ХИКОЯ

тиб. —Жуда болажон хотинсиз-да, ўртоқжон... —Ҳа-я. Бир Самаджонга эмас, невараларининг ҳаммасига ҳам қўйла-к иштонни ну-қул ўзим тикиб бераман, — деди Соборону о-зини тўлдириб. —Энди булар ҳозирги бола-ларга бир марта кийишга ярайди, холос. Тез-тез тикиб турмасам...

—Еш боланинг иши шу — биз тикавер-амиз, улар йиртаверди, — дед Мастон кўш-нининг фикрини маъқуллаб қўйди, кейин темирини иссиғида боса қолди: —Ҳар нима бўлганда, невараларингиз ўзингизга ўхшаб одоби, эсли-хушли... Анави Соттихоннинг э-ркатойи бирам шумшук бўлибдики, асти қў-йинг. Утган-кетганга тинчлик бермайд-а!

Соборонунинг юзи ёришди: унинг ҳам дили-га туғиб қўйганлари бор, ахир! Шу мавзуда гап очилиб қолди, яхши бўлди.

—Шуни айтинг, қўшинжон, — деди у Мас-тоннинг оғзиндан дарҳол илб олиб. —Қў-ли қичмай ўлгур, кеча менинг неварамни ҳам уриб, ҳаммагини моматалоқ қилиб юбориди, қўш-қўзини биллиб бўлмайди бечоранинг. Сот-тихон индамади, томоша қили-ио тураверган-да. Мундоқ ақратиб қўйса, туғи пасаёиб қол-масди...

—Кўмирдан оқлик, темирдан юмшоқлик ти-лама, дердилар отан раҳматли. Соттихон ким бўлибдики, ундан ранжисиз. Ўзи кал-катта хотин-у, қиладиган иши... Сиз билан биз, хо-лос: ҳар томонини ўйлаб бир ишга қўл ура-миз.

Фикрларининг бир ердан чиқатгани иккала кампирга ҳам мойдек ёқиб тушди. Соборону муҳим сирини ошкор қилмоқчидек атрафта ў-ринча аланглаб, паст овозда шивирлади:

—У ёғини суриштирсангиз, Соттихон қа-риб қўюлмаганлардан. Бўлмаса, эллика ки-риб ҳам туғаверадим?

Кампирлар томоқларини қилқиллатиб қи-қирлашиб, кўнгиллари ярайди.

Дарҳақиқат, Соттихон янги келинлигида орқама-кетин кўрган уч қиздан сўнг узоқ йиллар тугмай қўйган эди, ёши элликларга борган, тўсатдан яна ҳомиладор бўлиб қолди. Юриб-юриб ўғил туғди! Соттихоннинг неча йиллик армони ушалди—бир, қишлоқ хоти-наларига янги эркак топилди —икки. Ўшан-дан бери, мана, ўн икки йилдирки, бу ҳодиса эл оғзидан тушмайди...

—Ҳазилинғиз ҳам бор бўлсин-да, Сора-хон, — деди Мастон қўли билан илжайиб. Кўнгилидаги гўбур қўли тарқалган, қўшин-ни ҳам ўзига олдириб олганидан бениҳоя мамун эди у. Кўнгили фотиҳага очиб узун-дан-узун мингитди, сўнгра ўрнидан турди:

—Майи, ўртоқ, мен чиқай энди. Сизнинг ро-са ишдан қўйинг.

—Ҳаллашга ўтирибмиз-да, қўшинжон, иш деган зормонда ўлганда ҳам тугамайди, — деди Соборону. —Хўп, хайр бўлмаса.

Мастонни кўзатиб қўйган, чала қолган ишини давом эттириш учун ўтирган Соборо-ну мийингига жийлабди: «Х-м-м, айерликин қаранг, илонинг ёғини алаган-а...»

Орадан ярим соат чамаси ўтар-ўтмас ик-

ман деган қизлари ҳам Мамарайимнинг қў-ғир тусли мўйловига, кўрагидан чиқиб тур-ган ажриқ мисол ёлларига киши билмас назар ташлаб юрганмиш, тинчинчи йўқотган-миш. Яна ким билди дейсиз, гапирман де-са, гап кўп. Эҳ-ҳа... Ниҳоят, Соттихон ўғлининг тезроқ бориб, худди Мамарайимга ўхшаб қай-тишини оруз қилди. «Яхши ният—ярим мол, айт-ганинғиз келсин!», дед Соборону унинг кўнги-ли кўтарган бўлди. Сўхбат ўз-ўзидан бола-га келиб тақалгани учун Соттихон мундоғга кўчди — кўрпачадан чиқиб турган ипнинг учини бармоқлари орасига олиб юмалоқлар-кан, аста деди:

—Кеча қоқовш ўғилчам неварангиз би-лан салгина айтишиб қолдибди, Бону, эши-тиб бирам хафа бўлдимки... Бир-икки савала-дим ҳам. Ишқилиб сиз мендан...

Соттихоннинг гапи оғзада қолди, Соборо-ну кўнгилисиз ҳолатининг олдини олишга шо-шилди:

—Қаёқдаги гапларни кўтариб юрасиз-да, қўшини. Келиб-келиб сиздан хафа бўлман-ми? Еш боланинг феълини биласиз-ку: бутун уришадди, эртага яна алоқ-чалоқ. Эсли-хушли одам сира боланинг ўртасига тушмайди, қўш-ни.

Соттихонга айнан шундай жавоб керак эди, дадилланди:

—Ўзимсиз, Бону, ўзимсиз, — деди у суюниб. —Лекин оғзага куч бериб, пашша-дан фил ясаб юрганлар ҳам бор-да...

Соборону сўзбўтдошининг оғзидан қўш-ни узмай ўтираркан, беҳиштер: «Ҳозир Мас-тонни айтди, қараб туринг-а, Мастонни ёмон-лашга тушиб кетди ҳозир», дед хаёлидан ўт-казди. Ўйлагани ҳақ экан.

—Ўғилчам нимагадир Мастонни хушла-майди-да, ёшнингдан шунақа, — дед сўзига давом этди Соттихон. —Одамлар уми-а-ра солиб пиянжига тикиларди, энди бўлса жингига теккани теккан. Неча марга айтдим, ўзингдан каттани мазах қилма, ёмон бўлади, дедим, қани қўлоқ сод... «Шу кампир ял-моғига қўхшайди», деди. Ҳи-ҳи-ҳи... Била-сизми, Бону, еш бола яхши-ёмонни дарров ақратиб олarkan. Бир балоси бордирки... Ҳи-ҳи-ҳи...

Соборону бундан атиги ярим соат олдинги, Мастон кампир билан курган сўхбатини эсла-ди, «Ҳамманг ҳам бир гўрсан!», дед қўй-ди ичиди. Лекин сир бой бермасдан унинг гапини маъқуллади:

—Бўлса бордир... Ахир, Мастон ёшли-дан шаллақ эди, биласиз-ку, бун. Одамлар ҳозир фақат ўзини ўйлайди. Отасини тани-майдиған замонлар келди, қўшини. Сиз билан биз, холос...

Сотти шиллиқ бу гапни жон-дили билан тасдиқлаб қўйди:

—Гўдакларидан ақл кирмагандан кейин, қаригада гўр бўлармиди? Ҳа, майли, ўзига қийин-да...

Соборону билан Соттихоннинг тантур-гун-гур сўхбатлари шу ерга етганди узилди — ҳовилиқиб Мастон кириб қолди. Аслида Мас-тоннинг туғиш бу таширфи тасодиф эмасди. У боя Соборону билан хайрлашиб қиңғандан сўнг қўнанинг хув бошидаги қиңғиқатига дўқона қаринсизда бошқа бир қўшисиз — Кўмирнисога дўч келиб, ичкеласи хийлагача валақлаб қоллибди. Бир пайт Мастоннинг узоқдан Сотти шиллиқча кўзи тушдию гап

бек классик адабиёти ва ада-

бий тилининг нуфузи ҳама ривожига она тилининг юф-лигини ҳимоя қилиш вазфа-си буюк мутафаккир ли-шер Навоий зиммасига ўш-ганлиги, ҳақли равида унинг адабий тил асосини даражасига кўтарилганиги атрофлича ўрганилади.

Талабалар қўлланмдан фойдаланиш жараёнида мр-сизм-ленинизм классикри-нинг ҳалқ ва тил тарихи бў-йича билдирган фикр ва оя-лари билан қўролланадир.

Қўлланма сўнггида ўбек адабий тилининг совет (ар-ридаги тараққиёти, ўзбекти-лининг фонетикаси, лекка-си, морфология ва синтаси-сидаги турли-туман грама-тик ўзгаришлар тилга ли-нади, ҳар бир янги фома-эки лексик бирликларга ис-қача изоҳ берилди. Бу —

китобхонларда ҳозирги ўз-бек адабий тилида амеда қўлланиб келинаётган лейк-бирликлар ҳақида аниқ ту-шунча юзага келишини т-минлайди.

Профессорлар —У. Туру-нов ва Б. Ўрнибоевнинг «Ў-бек адабий тили тарихи» ил-ланмаси олий мактабда ўзек

адабий тили тарихи курсини ўқитиш ва ўрганишда анча афзалликлар туғдириши шуб-ҳасиздир.

У. НОСИРОВ,
Ж. ЛАПАСОВ,
доцентлар

орасида уни зилдан қузата бошлади. Сотти шиллиқ Соборонунинг уйига қараб бурилгани-дан сўнг эса, тинчинчи йўқотди. Қўлоғи ҳа-мон Кўмирнисонинг оғзиди, бутун фикри-ани-ри Соборонуниникига кўчган эди. Барибир чиқолмади. Кўмирнисо билан гапни қисқа қилди-да, бу ёққа жўнади...

Мастон Соборонунинг Сотти шиллиқ билан ёйилиб, чақчақлашиб ўтирганини кўриб, дафъ-атан эси оғиб турди. Бисотинини роса титки-лашгандир, деб ўйлаб хуноб бўлди, юзи бу-ришиб, кўзлари муғомбирона қисилди. Бир зум қизик ҳолат юз берди: ким кимнинг ол-дида айбдор — худо билди, лекин учала кампир ҳам бир-бирларидан хижолатда, гўё ўртада бир нима йўқолган-у, ким олгани но-маълум...

Ниҳоят, Мастон хушини йиғди: Соттихон билан қўюқ кўришди-да, Соборонуга қараб қулиб, деди:

—Қариган сайин эсимизни еб қўйяп-мизми, дейман. Вой хамиртурушга қиңған эдим, паршонлиқ қўрсин, индамай кета-верибман. Шунга...

—Вой ўлмасам, айтмасиз-да менга... Ҳо-зир олчиқиб бераман, — дед Соборону шо-ша-пиша ошхона томон юрди ва зум ўтмай ярим бўлак хамиртурушни йўл-йўлакай қо-роғга ўраб, кўтариб чиқди. — Гапга овера бўлиб...

Мастон хамиртурушни олди-да, Соборону-нинг хайдайлашига қарамай, изига қайтди.

Соттихон ҳам тиричилаб қолди, бу ерда яна ўтираверса, Мастоннинг ҳаёлига ҳар ба-лолар келиши мумкин. Пайтдан фойдаланиб ўрнидан тура қолди. Хайрлашди:

—Киригил, Бону, дарлашиб ўти-рамиз. Энди бундан бу ёғи одам одамга гани-мат, хўшми?

—Қани, вақт бўлиб қолар, — деганча Со-рабону иккала кампирни останагача қузатиб қўйди.

Соттихон билан Мастон эшик олдида бир-бирларига йўл бериб, мулозамат қилиб лича туриб қолдилар, сўнгра худди келишиб ол-гандек, баваарига остана ҳатладилар. Эшик-нинг иккинчи табақаси тарақлаб очилиб кет-ди. Мастон ўзича, Соттихон ўзича мулзам бўлди, кўз кўзга тушган эса, хижолатли ҳо-лни қулгига айлантириб юбордилар. Эсон-омон йўлга чиқиб олиб, эшикдан сал узоқ-лашган, Мастон ортига бир ўғирлиб қарадию қиңғирлаб деди:

—Худо олсин, эшиги мунча тор бўлмаса, нақ қўйимчимдан айрилиб қолай дедим-а. Ҳи-ҳи-ҳи...

—Одамнинг эшиги ҳам, тешиги ҳам феъ-лига қараб бўларкан-да, опа, — дед жавоб қилди Соттихон зўраки илжайиб. То мулолишганча Соборонунинг «молхона туйнугиди» тор эшигини муҳоама қилиб бордилар, кейин Мастон сўзини бошқа ёққа бурди:

—Уйга қирамиз, Соттихон, аччиқ чой дамлаб бераман.

—Ўзингиз юра қолинг, опа. Менинг чо-йим тайёр, дастурхоним ҳам ёзилди, — дед илтифот қилди Соттихон. —Шу Сора ку-румсониникига кириб томоқларим қақраб кет-ди.

—Э-э, нимасини айтасиз. Меҳмон келди-ю, ўрнидан турай деймайди.

—Қўйинг шуни! Асли таги паст, одамгар-чилиги йўқ... Меҳмон кутушда сизга етади-гани йўқ-да, опа.

—Ҳа-а, мақбат юбордингиз-ку, Соттихон. Лекин доим сизга ҳавасан келади, одамжон-ли, удли-шудли хотинсиз...

—Ҳа-а, ишқилиб, худо жонимизни сало-мат қилсин! — Шундай дед Соттихон уйи томон бурилди. — Кирмайсизми?

—Раҳмат! Ўзингиз кирганингизда бўлар-ди...

Дунё кенг, одамлари турфа, умр эса оқар дор экан. Энди ер юзиди у кампирлардан юм-нишон ҳам йўқ. Бор-йўғи ўн йил ичи-и-а... Ҳаш-паш дегунча...

Авалл Сотти шиллиқ оламдан ўтди. Бу кудулик Соборону билан Мастон кампирни етим қилиб қўйди. Лекин илож қанча, айю-даннос солиб қолавердики. Молнинг ўлми-и-а мол чидайди, одамники бўлакча-да. Кейин... Кейин Мастон кампир қазо қил-ди. Дунёни ҳувиллатиб кетди боқийш.

Охири Соборону... Айтишларича, жон тас-лим қилгунча Соборону тоза қийналган эмиш, ўлимидан олдин фақат бир-икки лаҳзагина тушга келибди, тилга кирибди, ўшанда ҳам, «Орагим сиқилганидан ўлжаман шекилли...» дед олибди, холос.

Начора, дунё кенг, одамлари турфа...

Курашга бағишланган умр

Кришан ЧАНДАРНИНГ 70 ЙИЛЛИГИ

Ҳиндистондаги ҳозирги за-мон урду адабиётининг атоқ-ли намоёндаларидан бири ёзувчи Кришан Чандарнинг асарлари жаҳон халқларининг кўп тилларига таржима қилин-ган. Айниқса, Совет Иттифоқи-да адабнинг Ҳиндистон халқ-лари ҳаёти ва кураши тасвир-ланган асарлари гоёт машҳур.

Айни кунларда Ҳиндистон халқлари адабиётининг ифти-хори, йирик ёзувчи ва жамоат-арбоби Кришан Чандарнинг туғилганига етмиш йил тўли-шини Совет Иттифоқи халқла-ри ҳам қизгин нишонламоқ-далар.

Кришан Чандар 1913 йили Кашмирда, врач оиласида ду-нега келди.

Адиб илк асарларидаёқ ин-соннинг эзлиши ва ҳўрлани-шига қарши қаттиқ норозилик билдирган эди. Кришан Чан-дар Лоҳур университетининг филология факультетидида ўқи-б юрган пайтларида марксизм-ленинизм классиклари ва жа-ҳон адабиёти йирик намоёндаларининг эрксеварлик, инсон-парварлик руҳи билан суғо-рилган асарларини мутлоқа қилади.

Ватанпарвар адабнинг «Ма-ҳаллакийи кўприги» ҳикоя-си мустанлақларини зул-мига қарши қўзғалган мамлакатнинг тутқунлиқда-

ги қиз-жувонларига бағишлан-ди. «Тўй» ҳикоясида эса ҳинд-аёллари ҳақида меҳру-муҳаб-бат билан сўзларкан, муал-лифнинг тасвирлари умумлаш-ма характер насаб этади.

Кришан Чандар социалистик реализм асосини Максим Горький вафотига ўн тўрт йил тўлиши муносабати билан ўт-казилган митингга шундай де-ган эди: «Бизлар Горькийнинг оташин сўзини унутмаймиз... Бизлар империализм худоло-рига қарши курашамиз ва бу худолар олдида бош эгмай-миз... Янги адабиётнинг бай-роғида Горькийнинг юраги лозуллаб ёниб турибди ва бу юрак дунёда тинчлик тиксоли-дир...»

Ҳинд инқилобининг идеал манзаралари, жараёнларини ҳаққоний еритган, оташқалб ватанпарвар адиб Кришан Чан-дар Осиё ва Африка халқла-рининг озолиқ ва миллий мустакиллик учун олиб бора-ётган курашига катта ишонч билдириб, шундай деган эди: «Бугун ҳам баррикадалар қа-д кўтаряпти... Бу чинакам бўрон-дир. Бўронни ким тўхтата ол-син!... Бу инқилобдир, инқи-лоб! Ким унга бас кела олар-ди?!

З. АШУРБОВ

ҚУТЛАЙМИЗ!

ТИЛШУНОСЛИГИМИЗ ОТАХОНИ

Р'ЕСПУБЛИКАМИЗда ўз-бек тилшунослиги фани-нинг тараққиётига салмоқли ҳисса қўшиб келатган йи-рик олимларимиздан бири, Ўзбекистон ССР Фанлар ака-демиясининг ҳақиқий аъзоси, Абу Райҳон Беруний номи-даги Ўзбекистон ССР Давлат мукофоти лауреати, филоло-гия фанлари доктори, про-фессор Шоназар Шобадрах-монов таваллудига 60 йил, илмий-ижодий фаолиятига қарийб 40 йил ўтди. Мана шу вақт мобайнида олим юз элликлан зиёд илмий ишлар — монографиялар, дарслик-лар, қўлланмалар, лу-гатлар, рисоалар ва мақо-лалар эълон қилди.

Ш. Шобадрахмонов 1923 йил 5 майда Тошкент шаҳри-да туғилди. Оралдан бир йил ўтгач, отаси вафот этди. Шоназар ака онаси —Меҳри Юсуф қиз тарбиясида ка-мол топади.

Низомий номидаги Тош-кент Давлат педагогика ин-ститутини тугаллагач, Ш. Шо-абдрахмонов 1944 — 1948 йилларда хасос бахши Эр-ғаш Ҳумабўбула ўғли қўй-лаган «Равшан» достони-нинг тил ҳусусиятини бун-ча илмий-тадқиқот ишларини олиб борди.

1949 йилдан ЎзССР Фан-лар академияси Тил ва ада-биёт институтининг ўзбек тили секторидида илмий ҳодим бўлиб ишлаган олим 1954 йилдан бери диалектология сектори (1979 йилдан диалектология бўлими) мудири лавозимда хизмат қилиб келмоқда.

Ш. Шобадрахмонов 1963 йили СССР Педагогика фан-лари академиясининг ҳақи-қий аъзоси Виктор Василье-вич Решетов раҳбарлигида «Ўзбек адабий тили ва Ўз-бек халқ шевалари» мавзун-да докторлик диссертацияси-ни муваффақиятли ёқлади. Унга 1967 йили профессор-лик унвони берилди.

Илмий диалектолог олим Ш. Шобадрахмонов 1968 йили Ўзбекистон ССР Фан-лар академиясининг муҳбир аъзолигига, 1974 йили эса академиянинг ҳақиқий аъзо-лигига сайланди.

Атоқли тилшунос ўзбек фольклоршунослигининг рив-ожланишига жуда катта ҳис-са қўшди, унинг раҳбарлиги-да кўплаб олимлар етишиб-чиқди. Ўзбек халқ оғзаки ижоди намуналари билан кенг жамоатчиликни таниш-тиришда, бебаҳо хазинани илк бор теран таҳлил ва тад-қиқ этишда Ш. Шобадрахмо-новнинг ҳам хизмати катта. Самарали илмий изланишлар-и учун олим 1973 йилда Абу Райҳон Беруний номи-даги Ўзбекистон ССР Давлат мукофотиға сазовор бўлди.

Ш. Шобадрахмонов ада-

бий тилининг лексик нормала-рини белгилашда Тошкент ва Фарғона шевалари билан чекланиб қолмади. Ўзбек халқ шеваларининг бошқала-рини ҳам эътиборда тутди. Шунингдек, ўзбек шевалари-ни лингвистик география ме-тоди билан ўрганишга ҳам олимнинг хизматлари катта. Бу борада тилшуноснинг «Ўз-бек тилининг диалектологик атласи», «Ўзбек шевалари-нинг ўзгарилиши ва наваба-даги вазифалар», «Диалекто-логик атласлар» каби асар-лари характерлидир. Ш. Шо-абдрахмонов 1979—1980 йиллари Ўрта Осиё ва Қозо-ғистон зонаси бўйича «СССР-даги туркий тиллар диалек-тологик атласини» яратиш ишига раҳбарлик қилди. Унинг фаол иштирокида «СССРдаги туркий тиллар-нинг диалектологик атласи» қўп томлик фундамен-тал асар учун Ўзбек шевалари бўйича материал-лар тўпланди. «Тошкент-область Ўзбек шевалари» (1976) коллектив моногра-фияси ҳам олимнинг шахсан иштироки ва раҳбарлигида чоп этилди. Яқинда унинг бошчилигида «Ўзбек шева-лари морфологияси» номи-ли коллектив монографияси нашрга топширилди.

Ўзбек тилшунослиги фани-нинг захматкаши, сермахсул ва ҳозиржавоб отахони Шоназар Шобадрахмонов-нинг ҳалол меҳнати ва бар-камол илмий ижоди унга бахт ва шараф келтирди. У халқимиз орасидан етишиб-чиққан биринчи тилшунос-академикдир. Аjoyиб инсои, коммунист олим, меҳрибон устоз академик Шоназар Шобадрахмонов ҳаётда ҳам, илмда ҳам бардам, тетин. Биз олимнинг қўп сонли му-хлислари, шогирдлари, дўст-лари устозга фанимиз равна-қи йўлида янада узоқ йиллар гайрат-шижоат, бардамлик, юксак парвозлар тилаймиз.

Сунатулла РИЗАЕВ,
филология фанлари канди-дати.

МУҲИМ ҚЎЛЛАНМА

ЎЗБЕК
АДАБИЙ ТИЛИ
ТАРИХИ

келиши тарихи, ҳозирга қа-дар бўлган ривож йўлига оддий экскурс эмас. Аксин-ча, бу масъулиятли ишда адабий тилининг тарихан ўс-иш, бойиб бори

ОЛОВ ҚАНОТЛИ ҚУШЛАР

Суратда: шу фильмдан кадрлар.

Шундай кишилар бўладики, ўзларининг улуғвор ишлари билан қалбларни қалбларга, даврларни даврларга, элларни элларга боғловчи кўприкка айланибдилар. Халқимиз бахтининг, янги турмушининг куйчиси, баҳодир ўғлони шоир Султон Жўра ана шундай сиймолардан бири эди.

Ўзбекистон илмий-оммабон ва ҳужжатли фильмлар студиясининг бир гуруҳ ижодкорлари (режиссёр Х. Иброҳимов, сценарий муаллифи О. Мухтор, оператор У. Ризаев) кутлуғишга кўл уриб, жангчи шоир ҳақида «Олов қанотли қушлар» фильмини яратдилар.

Султон Жўра давр фарзанди эди. Фильмининг дастлабки кадрларидан Оқтибга ниқилобидан кейин она юртимизда амалга оширилган ватан муҳим тадбирлар бирма-бир томошабинлар кўз ўнгига намоён бўлади. Ер-сув ислохоти, саводсизликни тугатиш, «Хужум» кампанияси, буюк курашлар, маданий революция — бу воқеаларнинг ҳаммаси шоир қалбига акс садо берар, унга илҳом бағишлар эди. Султон Жўра Совет Ўзбекистонда қалдирғоч мушкетерлардан бири бўлиб етишди, ёш республиканинг барча ириқ ижтимоий-сиёсий воқеаларида фаол қатнашди.

Ватанимиз тупроғига фашист

газандалари бостириб кирган да неча ўнлаб шоир ва ёзувчиларимиз ёвуз душман билан жангга отландилар. Ҳаракатдаги армияда, фронтнинг олдинги марраларида бўдилар. Буюк Ғалабани яқинлаштиришга ҳисса қўшдилар.

Султон Жўранинг қуролдош дўсти шоир Назармат томошабинларга экрандан шундай хикоя қилади: «Султон Жўра билан 1939 йилда Самарқанддан Тошкентга келганимизда илк марта урғашганим. Бунгача унинг бир қатор шеърлари, Жордану Бруно ҳақидаги достони билан таниш эдим. Днепр дарёсини кечиб ўтганимизда уни кўриб қолдим. Куюк очиб кўришдик, хол-аҳвол сўрашдик. У бироз оғзақ, юзлари қорайган, эгни-боши чанга ботган эди. Аммо кўзлари, юзларидан нур ёғилиб турарди. Оғанимлардек қайта-қайта кучоқлашиб, бир-биримизга тўймасдик. «Султон ака, ижодий ишга фурсат топаёсизми?», деб сўрадим. «Бўлмасам-чи, шеър ёзмадан бўларканми? Биз қурол ва қалам билан жанг қилишимиз керак», деди.

Султон Жўра шеърини эзгулик, инсон бахти учун курашувчи поэзия бўлган. У ўзбек шоирлари ичида биринчилар қаторида уруш бошлангач, кўнглили бўлиб фронтга жўнади. Жангчи шоир қардош Бело-

руссия тупроғини фашистлардан озод этиш учун олиб борилган жангларда (1943 йилда) қаҳрамонларча ҳалок бўлди. Ушунда у эндиғина ўттиз уч баҳорни кўрган эди. У Днепр соҳилларида Лоев шаҳрида абдий уйкуда ётибди. Қаҳрамонларга ўлим бегона. Мардик — мангулик. Шоирнинг номи, порлоқ хотирасини она юрти Андиконда, узок Бело-руссияда ҳурмат билан эслаб, ёзозлайдилар. Фильмда шоир қабрини зиёрат қилиш, белорус шоири Максим Танк, ўзбек шоири Назармат, Султон Жўранинг рафиқаси, фарзандларининг Лоев шаҳар меҳнаткашлари, ўнучи ёшлар билан учрашувлари томошабинларга даққу ва ёрқин таассурот қолдиради.

Урушнинг оғир синов йилларида бардошли, оғанин совет халқлари бир оила фарзанди, дек елкама-ёлқа туриб Ватан учун, озодлик учун жанг қилишди. Бугун ҳам барча совет кишилари яқин, ҳамжihatдир. Бу улуғ тўйга ҳақида шоирнинг фарзанди Ботир ёниб ўз шеърини ўқийди. Одамдан дунёда яхши ному, хайрли ишлар қолади. Шоир Султон Жўра ўз халқига, авлодларга даста-даст китоблар, халққа, Ватанга ҳалол, мардона ҳизмат қилиш намунасини мерос қолдиради. У барча авлодлар учун замондош, курашимиз ва ҳаётимизда

биз билан ёнима-ён яшайди. Фильм ижодкорлари архив, кино, фото ҳужжатлардан унмалли фойдаланганлар. Ўзбекистонлик Ватан ҳимоятчилари, бағишланган, фильм учун махсус яратилган қўшиқ унинг янада жозибали чиқишини таъминлаган. Унда фронтчи адабларимиз Мумтоз Мухамедов, Султон Акбарий, Зоҳиджон Обидовнинг суратга олинган мақсадга мувофиқ бўлган. Экранда Султон Жўранинг рафиқаси Моҳира ая, фарзандлари Ботир, Нуридун, Рўминанинг ёрқин образлари яратилган.

Фильм жангчи шоирни яқиндан билган ёр-дўстлари, ҳамюртлари хотираси, шоир шахсияти билан боғлиқ турли ҳужжатли материаллар, янги лавҳалар билан тўлдирилганда янада мазмунлироқ бўлади.

Ўзбек кино ҳужжатчилари яхши ният билан бошлаган ишларини давом эттириб, жангчи шоир, ёзувчиларимиз ҳақида баркамол экан асарлари яратдилар, деб умид қиламиз.

Анвар КАРИМОВ

Б-САХИФА ПОЧТАСИДАН

Ҳамма номидидаги Ўзбек давлат маданият ва санъат институтидаги «Билетлар сотилган...» мақола билан танишдим. Шу йил газетанинг 1 апрель сонидида газетхон Сулҳумор Солтеваннинг республикада Еш томошабинлар театри фаолияти хусусида танқидий материал босилгани. Унда афсуслар, томошабинларнинг жалб этилиши, театр кассаси фаолияти ҳақида тўғри фикрлар айтилган эди. Бирок биз айнан шу масалаларда бироз ўзгариш бўлганини сезмадик. Маана шу колленинг аввало ёш авлодини санъатни тўғри тушуниш руҳида тарбиялашга ёрдам бериши керак эмасми? Наҳотки, мавжуд муаммоларни ҳал этишнинг имконияти

Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё области музыка драма ва комедия театрида драматург И. Отақовлов пьесаси асосида сахналаштирилган «Қамашган кўзлар» спектаклида бойликка ҳисс қўйган кишиларнинг сирти янгироқ, янги қалтироқ турмуш акс этирилди.

Драмада юмор кучли. Муаллиф халқ тилининг бой қўшиқларини, аския ва мақоллардан фойдаланиб, персонажлар характери, уларнинг ўзига хос хусусиятларини очиб берган.

Саҳнада Санамга (артист Норбуви Турсунова) «ошиқ бекаро» бўлганларининг суратлари қўйилиши ва уларнинг навои билан алмаштириб борилиши режиссёр Н. Пардаевнинг изланишлари қаторига кириди. Улар Санамнинг қилмишларини ҳар қадамда эслаб туради. Драма учун актёрларнинг тўғри танланганлигини алоҳида таъкидлаш зарур. Хусусан, Ўзбекистон ССР халқ артисти Ҳадиса Бобоқонова мол-дунё орттириш йўлида ҳеч қандай қабилдидан қайтмайдиган, ҳамма нарсани пул ҳал қилади, деган тушунича эгаси бўлган Хумор Каттабекова қиёфасини табиий жонлантирган. Норбуви Турсунова ижросидаги тантанали Санам образи ҳам ишонарли ва жонли чиққан. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Абдураҳмон Раҳматов яратган Хотам Сотиен образида эса драманинг халқчил ва юморга бой тили билан актёрдаги

ҚАМАШГАН КЎЗЛАР

импровизаторлик, ижодий эр-қинлик ажойиб тарзда омухта бўлиб кетган. Раҳматов Сотиенни дабдалла ва тўқин ҳаёт кечириб йўлида ҳамма нарсани қўриб қилишга тайёр турган ялтоқни, хашаки шахс сифатида намоён қилади.

Драмадаги Холбуви (Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Тиллаҳон Латипова) ва Мунис хола (артист О. Алимова) ҳам жонли чиққан образлар сирасидан. Турмуш аччиқ-чучуқини кўп тортган жафоланган аёллар образлари гарчи драмада иккинчи планда турсада, улар актёрлар маҳорати, ижодий изланишлари туғайли анча бўртиб кўзга ташланади. Хусусан, Холбуви образи бу жиҳатда диққат қаратилади. Бефарзанд, бахти чопмаган бу аёл Тиллаҳон Латипова ижросида қийинчиликларга бардош бера олувчи, руҳи тушмаган ва ўз қадричлигини яхши билувчи мағрур инсон сифатида кўринади.

Еш актёрлар Бозор Рамазонов (Мумин) ва Марат Шарипов (Темир) ҳам ўзлари топирилган роҳларини анча дадил ижро этишган. Аммо улар ижросида баъзан сустлик, нотабиийлик илган

ди. Персонаж тилидаги нотабииликларини ҳам томошабинларга тўғри етказиб олмайдилар. Расул Раҳматов (Жонли), Нурали Шойазаков (Баҳром) каби ижрочилар ҳақида ҳам шундай фикрни айтиш мумкин.

Спектакл муваффақиятида, расмол Л. Канланнинг муносиб ҳиссаси бор. Расомнинг изланиши ва топқирлиги уй безаклари ва анимолари ўрнини ўтовчи, йиғилганда эса дарвоза назифасини байқарувчи қуримлада яққол кўринади. Режиссёр ва расмол ҳамкорлиги натижаси ўлароқ, спектакль сўнгги драма салбий қаҳрамонлари ана шу ўй ичида қамалиб қоладилар. Ўз нафсини халқ манфаатидан устун қўйиш кенг жамоатчиликдан ажралиб қолишга олиб келиши раъсий тарзда ана шундай нфодаланади.

Бирок драмадаги Хумор Каттабекованинг Ризоқул Облоқов билан суҳбати ва Холбувининг Сотиенлар хонадонини ташлаб кетиши билан боғлиқ сахналарда табиийлик этишмади.

Умуман, янги спектакль театр коллективининг Сурхондарё томошабинларига муносиб тўхфаси бўлди.

М. АЗИМОВ

ТАЛАБЧАНЛИК СУСАЙМАСИН

Ўзбекистон телевидениесининг Пропаганда бош редакцияси коллективни сўнги йилларда илмий-техника тармақининг пропаганда қилувчи қатор кўрсатувлар тайёрлади.

Республика Телевидение ва радиошўиштириш давлат комитети қўшидаги социологик тадқиқотлар бўлими мазкур тема хусусида «зангори экан» мухлисларининг фикр-мулоҳазаларини ўрганиб чиқди.

Тадқиқотлар анкета тарқатиш йўли билан ўтказилди. Олинган жавобларга кўра телетомошабинлар бу тема

даги кўрсатувларни чуқур таҳлил этишган.

«Полмер — халқ ҳўжатида» «Экономика тежамли бўлиши керак», «Роботнинг — сеҳрлар қўллари», «Фан — ишлаб чиқаришга», «Хамша изланишга» каби кўрсатувлар ўз аудиторияси ва томошабинларига эга.

Кўпчилик телетомошабинлар илмий-техника тармақини темаси «зангори экан»да яхши еритилаётганлиги ва бу кўрсатувлар уларнинг таъсир кўрсатганлиги эътиборини қўйишган. Шу билан бирга, мазкур кўрсатувларнинг ай

рим «камчиликлари» тўғрисида ҳам ўз фикрларини баён этишган. Улар илмий-техника тармақини темасидаги кўрсатувлар ҳар тарафлама чуқур таҳлил этилса, кўрсатув бевосита янгилик содир бўлган жойдан тайёрланса, у диктор эмас, шу соҳанинг мутахассиси томонидан олиб борила, деган истакларини билдиришган. Бу эътирозларда жон бор, албатта. Зарур кадрларни ўз пайтида ола билмаслик, уни олохловчи текст олдин ўйилиши ёки кинокадрлар алмашиб қоллиши каби камчиликлар пухта ишласинининг оқибатидан келиб чиқади. Эканда суҳбат қурувчининг тексти яхши таҳрир қилинмаслиги, суҳбат мундарижати чегаралаб қўйилганлиги ҳам кўрсатув таъсирчанлигини йўқотди.

Ўзбекистон телевидениеси ижодкорлари илмий-техника тармақининг юксалтириш учун меҳнат қилётган олимлар, кашфиётчилар ва ишчилар ҳаётини янада кенг еритиш, талабчан телетомошабинларнинг борлиги талаб ва истакларини инобатга олади, деб ўйлаймиз.

А. ИНОҚОВ

ЯНГИ МУЗИКА АСАРЛАРИ

Яқинда «Баҳор» концерт залда ўзбек композиторларининг янги асарлари тингланди. Дастлаб композитор Икром Акбаровнинг «Менинг шаҳрим» кантатаси ижра қилинди. Уни Ўзбекистон ССР халқ артисти, профессор Зоҳид Ҳақназаров бошичилигида хизмат кўрсатган Ўзбекистон Давлат симфоник оркестри ва Ўзбек давлат филармониясининг хор капелласи ҳамда республикада хизмат кўрсатган артист Абдулла Бозоров ижро этишди. Кантата тўрт қисмдан иборат бўлиб, у Тошкентнинг ўтмиши, бугуни ва келажиги ҳақида.

Композитор Э. Налбаев «Тошкент қуёш қучоғида» сюитасини шоир Черкез Али шеврлари асосида яратган. Асар уч қисмдан иборат. Биринчи асарнинг ҳали қиймега етмаган ўринлари бор. Уни сюита жанрининг талабларига тўла жавоб беради деб бўлмайди. Қисмлар орасида тароқлиқ мавжуд. Асарда композитор ўз имкониятларидан кенг фойдаланган эмаслиги, Сюита — анчагина бўш ва саёз яратилган.

Композитор Мардон Насимовнинг шоир Рафъ Толиб билан биргаликда ижод этиган «Тошкент, гўзал дийрим» қўшиғини Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Исмомил Жалилов оркестр ва хор жўрлигида ижро этиди.

Тингланган асарларнинг аксарияти хор саъятининг турли жанрларига оиддир. Шу ўринда бир нарсани айтиб ўтиш лозим. Яқинда Таллин шаҳрида ўтказилган Бутуниттифок хор санъати фестивали жағулар шунинг кўрсаткичи, республикамизда хор саъятини янада ривожлантиришнинг имконияти кенг экан. Бу ишда ҳаваскорлик коллективларининг фаолиятини ўстириш ва кенгайтириш керак.

Композиторларимизнинг хор саъятини оид асарлари тингловчиларда яхши таассурот қолдиради.

Рустам НЕЪМАТОВ

Шу йил газетамизнинг 18 ноябрь сонидида «Билетлар сотилган...» номли мақола босилган эди. Мақола газетхонларда қизиқиш уйғотди. Редакция кўтарилган масала юзасидан бир қанча мактублар олди. Қўйда ана шундай хатлардан айримларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

«Билетлар сотилган...» номли мақолада жуда тўғри, керакли масалалар ўртага ташланган. Яқинда мен бир воқеанинг гувоҳи бўлдим. Ойла аъзоларимиз билан «Бой ила хизматчи» спектаклини кўриш учун Ҳамма номидидаги Ўзбек давлат академик драма театрига бордик. Тўғри, илгари ҳам бу асарни бир неча бор кўрганми, бирок қайтадан сахналаштирилгани бизда қизиқиш уйғотди. Спектакль бошлангачида оз фурсат ўтмасдан, задалга томошабинларнинг баъзилари овозларини баралла қўйиб, сахнага қарата турли-туман луқмалар ташлаб бошладилар. Бу ҳам етмагандек, бир-икки қаттиқ кулги ҳам бўлди. Тўғри, бу «санъат ижтисоди» тартибга қаршилик, залда тинчлик ўрнатилганга эришилди. Бирок бундай одосизликдан ранжиган томошабинларнинг кайфияти спектакль тугатгача яхши бўлмади. Ачинарли томони шундаки, уша тартибузарлардан иккинчиси ёш қизлар эди. Афсуски, ёш йиғит-қизларда бу ҳолатни бир неча бор учратганим. Хайрон қолардимки ери шундаки, спектакль ўларни қизиқтирмас экан, аввало, нима учун театрга киришди? Айниқса, актёрларга ҳурматсизлик, уларнинг ижросига бевоситаликни қандай илоҳласа бўлади? Бундай ҳолатларни фақат театрда эмас, кинотеатрда, концерт залларида ҳам кузатиш мумкин. «Бола бошидан» деган яхши мақол бор. Эҳтимолки, кишиларни санъатни тўғри тушунишга, тўғри баҳолаш олимга болаликдан ўргатиш керакдир. Бу ишни ҳатто боғча ёшдан бошлаш керак. Шунингдек, мактабларда бу ишга илмий аҳамият беришни йўлга қўйиш лозим, деб ўйлаймиз. Биз ҳам боғчага, мактабга борганми. Лекин, очининг айтганда, санъатдан деярли ҳеч қандай сабоқ олмаганимиз. Ҳеч бўлмаса, тарбиявий соатларда шу ишни амалга оширса бўлади-ку!

«БИЛЕТЛАР СОТИЛГАН...» ГАЗЕТХОНЛАР МУҲОКАМАСИДА

Ўрта ёшлардаги икки аёл суҳбатлашиб боришарди. Ҳамма номидида театр ёнидан ўтаётганда афинага кўриш ташланган аёллардан бири «Ун учинчи раис»га тушди-дими?» деб сўради. Кўринишдан маданиятли бўлган иккинчи аёл: «Ҳа, тушганди, жуда зериниб кетдим. Ҳаммаси гап, гап, гап экан», — деб жавоб берди. Бу жавоб ҳамон мени хайрон қолдиради. Қаранг, юрагининг туб-тубига етиб борадиган, жуда муҳим ҳаётим масалаларини ўртага ташлаган, инсоний муносабатлар хусусида жиддий, кишини ўйлашга қароволчи фикрларини илгари сурген шундай ажойиб спектаклга тушунмабди. Нима бу, ҳаётга тенгил-елли қарашми? Ёки инсон театрга фақат ўйнаб-кулгани, ўзини хурсанд қилгани борадими? Афсуски, ўша аёлга ўхшаб фикрловчилар онда сонда эмас, кўпайиб учрайди. Ахир, «Ун учинчи раис», «Ҳар тўқинсда бир айб» каби яхши спектаклларда залнинг тўла бўлмаслиги шу фикрларини исботламайдими?

Ҳар ҳолда, томошабинларимизда санъатни тушуниш ҳиссини тарбиялаш масаласи ҳозирги кундаги энг муҳим вазифалардан, деб ўйлайман.

Гап театр ва томошабин

ларини шунчалар узок излаш керак бўлса? Биз театр томошабинлар фикрини ҳўрмат қилиб, тенгилли тадбир қилдик. Зеро, «қарс икки қўлда чикади», деганларидек томошабинлар ҳам, театр коллективи ҳам ўзвара ҳўрматини сақлаган ҳолда, баҳамжиҳатлик билан иш қилсалар, яхши натижаларга эришишимиз шубҳасиздир.

Гулчеҳра УМАРОВА
Тошкент

Мақолабани даставвал ўқиб қалбимда йилларимиздаги баъзи воқеалар едимга тушди. Биринчи курс эдик. Гурпа бошчилигида деканатдан берилган театр билетларини бирма-бир рўйхат билан тарқатиб, пулларини йиғиб олди. Ҳатто шу бугун машғулотларда қатнаша олмаётганлар учун ҳам билет олинди. Билетда қўрсатилган «Еш гвардия» театрига етиб бордим. Аммо у ерда биронта ҳам курсдошимни учратмадим. Эртаси кунни суриштирсам, курсдошимлар бориш-бормаслик ихтиёрий, деб эълон қилинган эди, дейишди.

Шундай йўл билан театрга «халис хизмат» қилиш деярли ҳар икки-уч ойда тақдорлиб турди. Бир гал

кетган вақтимга сира ҳам анимамидим. Лекин биз олиб театрга келмаган ва илетишни топириб кетган курсдошимларим бир ярим оятлик томоша вақтини тежб қилиб нимага эришди экан? Ажабланиб жойи шиддики, улар бўламак адабиёт муаллифлари эди.

Район марказлари, колхоз ва совхозларнинг клубларида камдан-кам ҳолатларда театрларнинг коллективлар нелиб томоша кўрсатишди Ҳатто баъзи театрлар кишиларга келиб, спектакль ўрнига концерт қўйиб беришди. Мулатўйчи Тошмуҳамед номидаги Қашқадарё области музика драма ва медиа театрининг қишлоқларимизда кўп маргалаб берган концертларини кўрганам. Лекин театр коллективининг ҳеч бўлмаганда район арнази клубларида биронта саҳна асари намойиш қилишнинг йиллар ичида қатта илмий йўқ. Бунинг саби нима?

Томошабин санъатчида автор қаламга олган барча фикрларга қўшиламиз. Санъаткорлар ва театрларимиз олдида томошабин диди тарбиялашдек муҳим вазифа турганлигини ҳеч қиримиз унутмаслигиниз кўра.

Чори ЛАТИОВ,
Ўзғор район «Ян ҳаёт» газетаси бўлими мўри

«МЕННИНГ ТОЖИМ—ШЕЪРИЯТ!»

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИНИНГ «ЗЕБУНИСНО» СПЕКТАКЛИНИ КҮРИБ

СПЕКТАКЛДА гап XVII асрнинг иккинчи ярмида яшаб, Ҳиндистонда ижод этган талантливий шайх Зебунисно ҳақида боради. Зебунисно отаси Аврангзеб шох ёнига ўтиб, ҳақиқатдан воз кечиб, қон тўкишларга шерик бўлиши, молу мулк, давлатни, тахтни эгаллаб қолгани керакми ёки бўлмасе адолат тарафидан туриб, азоб-уқубатда яшаб, ижод қилиши лозимлиги! Спектаклнинг бутун пафоси шу муҳим ғояни ёритишга қаратилган. Муаллиф ва театр коллективни шонининг асрлардан асрларга ўтиб, халқлар ўртасида машҳур бўлиб кетгани сабабларини оғинага берча имониётларини йўналтиришлари таҳсинга сазовор.

Ақлли, фаросатли, донишманд Зебунисно ўша қора зулмат замонда ўзининг абадий умрини яратди билан ҳақиқат учун, қирғини урушларга чек қўйиш учун курашда ва талантнинг тўғилганича мангуликка — ижодга бағишлади.

Бу ўринда ота билан фарзанд, яъни шох билан малика ўртасидаги диалог жуда характерлидир:

«Аврангзеб.

Саройга қайт, тожу тахти

сенга тошпирмоқчиман.

— Авлоқиди сендан бўлкан

таҳт сенин қолмади...

Зебунисно.

Мени асло қизиктирган эмас

давлат, тожу тахт.

— Менин тожим — илму

урфон! Менин тожим —

шеърят!»

Хв, авлодлардан авлодларга

ўтаётган нарсас — инсонларнинг

халқига, Ватанига қилган

яхшиликлари, пухта эзган ким

тоблар, қаламшакларнинг аёр

истеъдод билан битилган асрлар

дунёда ижод этган, ақолиб

бадиий дурдоналарнинг соҳи

баси бўлган Зебуниснонинг за

монлар охиш, Ҳамза номидаги

академик драма театри сахна

сидадн туриб, халқимизга сўз

айтиб туришининг боиси ҳам

мана шунда.

Парда Зебуниснонинг «Би

ёки зулфи қанқу» мисраси би

рош бошланганда ғазалига бас

талланган қўшиқ билан очилиши

ва шу қўшиқ билан воқеалар

га ақун ясаб, спектаклнинг та

ломанлиги жуда ўринли то

пилиган.

Драматург ҳам, театр кол

лективни ҳам Зебуниснонинг кат

та истеъдод эгаси эканлиги, у

икодор сифатида муҳлислари

ўртасида донг охиш борётган

ҳақиқатга бир неча бор уруғ

қилинган ва шу билан унинг

шоирлигини бартўриб очиб

беришга сазовор бўлади.

Бу ҳақиқатни аниқсас, устоз

Мухаммад Саид ва саванлиси

Розий, ҳинд йигити Рожа Ра

мларнинг муносабатларидан ва

дуқмаларидан билиб оламиз.

Характерли шундаки, қалми

сидан қон томан, минглаб

одамларни қилчидан ўтказган

желлош шох Аврангзеб ҳам бу

ни эфирот эттишдан бошқа

илоҳи қолмади.

Спектаклда поэзиянинг кучи

ва қудрати шундайки, ҳатто

золимлар ҳам у билан ҳисобла

шишга мажбур бўлади, деган

муҳим ҳулоса келтириб чи

қарилади.

Спектаклда Зебуниснонинг

шайхлиги талантнинг ақли ак

триса Саъдий Юнусов маҳорат

билан очиб беради. У ўз қа

равонига қон бўлган салобат

ва истеъдодини, қўрқамлик ва

қатъийлигини бера олган. Унинг

хатти-ҳаракатлари, ўзини фахр

билан тут олиши, ғазаллар

битилиши ва завоқ билан ўқиб

бериши (тўғри, баъзи шеърла

рини ўқишда оқиб қолганига қ

арамасди) Зебуниснонинг асо

сий фазилатини сахнада ишо

нари гавдалантиришга олиб

келган. Актрисанинг таланти,

айниқса, қаҳрамоннинг эди

ятли воқеаларни очиб, кон

фликтинг ривожиди ўринли

белгиларга ақол намоён бў

лади. Бу нарсаси Зебунисно —

С. Юнусовнинг адолат учун

курашида, қирғин урушлари

бартараф этишга уринишда,

ақол кўришда. Артистка Зе

бунисно отасининг золимлиги

ни, қонқўрилиги, шўхратпа

рестлигини дадил туриб фо

шқилиб ташлаш ҳусуятини ма

ҳорат билан томошобига ет

казеди. С. Юнусова, аниқсас,

қаҳрамоннинг ички оламни

беришда, қап ўғибини ифода

этишда истеъдодини ёрқин

кўрсатади, шонининг ҳақиқ

гуларини, руҳий кеинишларини

тўғилганича томошобиларни

нинг кўз олдида келтира олади.

Зебуниснонинг оташ қаби

ли, унинг сўммас севгиси Уйғун

га ҳо талант билан қўйилган ва

С. Юнусова икросида мезъри

е «қазилли» тақли қилинади.

Тари-дан маълумки, Зебунис

нонинг шундай ўлган, бунинг

асосий сабабларидан бири —

Оқилон Розий деган йигитга

яширин муҳаббат қўйиб юрган,

унга етолмаган. У ўлдирилган.

Зебуниснонинг севгисини Ро

зий ўзи билан бирга олиб кет

гандай. Бу ҳақ ҳақиқат спек

таклида ўз аксини асосан тўри

топан. Икки оташ қалбнинг

булоқ сувида пок, тинч му

ҳаббат, унинг ғожиаси кенг

очилди ва уларни бундай ачи

нарли аҳолига туширган қора

ўтмиш — заман бадини бўқ

ларда қаттиқ қораланади.

Уйғун бу асарда фалсафий

филарлар, чиройли бадини

шакллари, катта маъзунни со

да ва икки мисраларда ифо

далаш, ишқини ҳис-туйғуларни

ихдор қилиш, ҳуло ҳаққонли

ниқ ҳароратини мукаммал

ифода этиш, мулолавлар, ў

шатишлар, мақолларни ўри

Суратда: «Зебунисно» спектаклидан бир кўриниш. Зебунисно ролда С. Юнусова, Аврангзеб — П. Саиджосилов.

КОМИССИЯ ЙИГИЛИШИ

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзида шун Сурат Акбарий таваллушнинг 60 йиллигини нишонлаш юзасидан тузилган комиссиянинг йиғилиши бўлиб ўтди.

Йиғилиш комиссия раиси Муҳтоз Мухамедов олиб борди. Унда Хўснуддин Шарипов, Мухамедов Гребенков, Мавлон Икром, Ёдгор Обидов, Мухамедов Хайруллоев иштирок этишди. Юбилей муносабати билан ўтказилган тадбирлар, шонининг махнаткашлар билан ижодий учрашувлари ҳусусида келишиб олинди.

Комиссия йиғилишида республика Ёзувчилар союзи раисининг секретари Борис Пермузин қатнашди.

«ШАРҚ ЮЛДУЗИ»

Журналинг янги сони тўғилишга ёшлар ижодига бағишланган. Ёш ёзувчилар Оралиқ Эргашевнинг «Сой бўйи қизлари» кассиси, Абдулқосим Мамарасуловнинг «Алла сайри», Аҳмадхон Луқмоновнинг «Ўрбетада ғариб», «Ёшлик куйи», Қамчибек Кенжаниннинг «Ота ўғли», «Қўлриқ», Николай Красильниковнинг «Сўнгги олуш», Тўғайдаги учрови», ҳикоялари, Умариско Аскаронининг қатрлари, Абдуғани Абдураҳимовнинг «Қўлги зарби» пьесаси эълон қилинган.

Шарит муҳлислари ҳикояга Музаффар Аҳмадов, Аҳмад Тошқулов, Замира Рўзиева, Жаъиди Пиримов, Эргашев Аҳмадхоннинг шеърлари ҳавола этилган.

«Прогресс» жаҳон адабиёти рубрикаси остида Габриел Гарсиа Маркеснинг «Балта» ҳақидаги унутилмас кўн ҳикояси босилган.

Шунингдек, «Публицистика», «Санаъат», «Бизнинг календар», «Юбилейларимиз», «Танқид ва адабиётшунослик», «Текри» рубрикалари остида ҳам қатор қизқичқил материаллар бор.

«ЗВЕЗДА ВОСТОКА»

Журналинг прозаик асар

Зоҳиджон ОБИДОВ—60 ёшда

Хўрматли Зоҳиджон Обидов! Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи раисининг секретари Сизни туғилган кунингизга 60 йил тўлиши билан табриклайди.

Сиз мактаб партасидан қалб амри билан тўғри фронтга кетган ва Ватанимиз озодлиги учун мардонга курашган шафқли авлод вақилларига мансуб.

Сиз қийин синовларни енгингиз. Урушдан ярадор бўлиб қайтган, В. И. Ленин номидаги Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатингиз. Наманган Педагогика институтидан ишладингиз. Республика Ёзувчилар союзининг Наманган бўлими бўлимининг бошқарувчиси.

Адабиётга меҳр қўйиб, ҳаётингизни ҳам у билан чамбарчас боғладингиз. Кейинги меҳнат фаолиятингиз ҳам адабиёт билан боғланди. Сиз телевидениеда, нашриётларда, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи аппаратида ишлагингиз. Ҳозир эса «Мушум» журналинда меҳнат қилиясиз.

Сизнинг шеърларингиз урушнинг оловли жаҳалларида туғилди, совет солдатининг ҳасорати ва унинг ўз. Ватанига бўлган муҳаббатини кўйлади. Бундай шеърларингиз матбуотда пайдо бўлиши биланбоқ кўпчилигининг диққатини тортди.

Илк шеърий тўпламингиз — «Яхши ният» 1957 йили нашр этилди. Шундан сўнг «Янги ойнинг ўроғи», «Сўғаш», «Оқ кўнгли билан», «Тоғ қўллар», «Сенин» изладингиз, «Халқларим», «Қўнғил навоси», «Орадаги мажарлар», «Қўнғил кув», «Танланган шеърлар» каби шеърий асарларингиз пайдо бўлди. «Оқсак чинорлар» китобини чиққач, рус китобхоналари ҳам шеърларингизни эълон қилишди.

ҲАМКОРЛИК

Бир неча йилдирки, Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси билан Узенер Хонжбеков номидаги Озарбойжон Давлат консерваторияси ўртасида яхши ижодий алоқа ўрнатилган.

Бу олий ўқув даргоҳларининг профессор-ўқитувчилари ва талабалари бир-бирлари билан тажриба алмашди, ўқув ва иш жараёнида билан танишди.

Яқинда Озарбойжон Давлат консерваторияси ўқитувчилари — Озарбойжон ССР халқ артисти, профессор Сулаймон Алексеров ва Озарбойжон ССРда хизмат кўрсатган артист Рамез Қўлиев Тошкент Давлат консерваториясида келишди.

Меҳмонлар билан консерватория ўқитувчилари ва талабалари учрашди. Бу учрашувда ҳаммаслар ўзаро фикр алмашди.

«Позитив» рубрикаси остида Алла Суравонинг «Қимбола» пьесаси, Сайер ва Владимир Стрельковскийнинг янги шеърлари босилган.

Рамиз Фархадий, Ҳаким Назир, Владимир Соколовларнинг шеър ва мақолалари «Адабиёт институтининг 50 йиллиги», Волфганг Хельдининг «Оқингиз оролининг сир» романининг охири «Сарғушар» Фантастика» рубрикалари остида эълон қилинган.

«Ёшлик»

«Наср» рубрикаси остида Саъдулла Сивиннинг «Бир чор замон истаб» кассисанинг охири, «Назм» рубрикаси остида Омон Мухторов, Жаҳонгир Исмоилов, Абдулҳамид Мухаммадиевнинг янги шеърлари, «Публицистика» рубрикаси остида Турсунали Азизов ва Жўра Саъдуллаевнинг «Адолат ва адолат» кассиси босилган.

Ёш ёзувчи Набином Бокеевнинг ҳикоялари, Ёш шоирлар Уктам Мирзаев, Мейлибон Нобоев, Инобат Ризаевнинг шеърлари «Қалдирғоч» рубрикаси остига маълуман.

Журналдан ўрин олган «Иж

рингиз билан танишди.

Шеърларингиз асосида яратилган қўшиқлар ҳам машҳур. Самимийлик билан сўғрилган бу лирик қўшиқлар эфир тўлиқларида ва концертларда тез-тез янграб туради.

Сиз тарихимиз соҳасида ҳам самарали меҳнат қилиясиз. В. Шенспир, А. Пушкин, М. Лермонтов, А. Блок, Я. Колас, Р. Ҳамзатов, С. Михалков ва бошқа шоирларнинг асарларини ўзбек тилига ўлгиргансиз.

Ватанимиз Сизнинг жасоратингизни юксак баҳолаб, унинг қарамажи Жангвар Шўх рэт орден ва жағғовар медаллар билан муқоватлади.

Сизнинг адабиёт соҳасидаги фаолиятингиз ҳам муносиб тақдирланган. Сизга «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи раисининг секретари, қўллаб дўстларингиз юбилейингиз билан табриклар экан. Сизга мустахкам соғлиқ, бахт ва ажойиб янги асарлар тилайди.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ РАИСИНИНГ СЕКРЕТАРИАТИ

ЭПИГРАММАЛАР

Нонвой нон ёпсаю қассоб гўшт чопса,
Кончи маъдан излаб, табиб дард топса,
Хунук кўринаркан баъзи тўтиқуш —
Гоҳида ит бўлиб, одамини қопса.

Бир боқсанг бу дунё—қизиган бозор,
Ҳар кимса унга ўз молин солади.
Баъзилар ҳаттоки сотиб номус-ор,
Пулига албатта шуҳрат олади.

Яхшилар ичра бир ёмонни кўрдим,
Одам шаклидаги шайтонни кўрдим,
Зора, хўроз бўлиб қолсайдим дея,
Тонггача қичқирган макёни кўрдим.

дик. Ёзилган анонимкаларнинг 99 фоизи тасдиқланмади, бир процент эса тегишли ташкилотларнинг стол тортмаларида чанг босиб ётибди. Биз ёзган ғийбатнома, тухматнома, ва бўҳтончаларни текшириш учун тегишли ташкилотларнинг 835 соати 30 минут қимматли иш вақтлари эса кетди. Бу албатта, қувонарли ҳол. Лекин ачинарлилиги шуки, баракали ижод қилаётган ҳаммасабамиз Бўҳтоной Чакмачевнинг бевақф «обги қирқилди» яъни тегинли ташкилотлар у ёзган бўҳтонларни эмас, балки унинг фео-

литини текширишга тушибди. Ингилиш сўнгида бу йил каламашликда аёр ютуқларга эришган Ўзбеклар Саъдидин Шайхоннинг ғийбатчилик уюшмасининг фахрий ёрлиги ва мукофоти ҳамда уч дон қора сёғх, чал қўл қўли мажлис аҳлининг сирли шивир—шивири остида тоширилди. Ёш ижодкорлардан Гапсатар Оқочаров ва Шинкитхон Бемазавалар уюшма аъзоллигига қабул қилинди.

Репортажни оққа кўчирувчи Эгамберди ХУҲАШЕВ

Ҳисобот йиғилишидан РЕПОРТАЖ

Шаҳарнинг хилват гўшаридан бирда кеча шаҳар анонимкачиларининг йиллик ҳисобот йиғилиши бўлиб ўтди. Мажлисда шаҳарнинг ҳамма даҳаларидан етук ғийбатчилар — Ўзбеклар Саъдидин Шайхон, Гапсатар Оқочаров, Шинкитхон Бемазавалар ва бошқалар катнашди. Шаҳар ғийбатчиларининг бу

йил қўлга киритган ютуқлари ва келаси йилги режалари тўғрисида шаҳар ғийбатчиларининг оқсоқоли Ёлғочибек Ғийбатқулов доклад қилди.

— Бу йил шаҳар анонимкачилари ҳар қачонгидан ҳам баракали ижод қилишди, — деди Ёлғочибек Вақт-оларович. — Лекин биз кўтилган самарага эриша олма-

Александр КИРИЙ

БАШОРАТ

Қиз хибобондаги скамейкада дам олиб ўтирган эди, йигит ёнига келиб, деди:

— Салом! Келинг, танишамиз.

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Агар жавоб берганингизда мен қарда ишайётганингиз билан қизқардим. Сиз кўнчаларини, унингизни айтдингиз, мен эса, табиийи, сизни кузатиб келардим. Шундай қилсам, сизга маъқул бўлармиди?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Акс ҳолда рози бўлишга тўғри келарди. Кузатиб қўйгач, мен албатта сизнингизда меҳмон бўлишни хоҳлардим. Сиз, албатта, мени тақлиф қилишни унчалик истамас эдингиз, шунда сиздан бир пиёла чой қўйиб беришни илтимос қилардим. Чанқаб турган одамнинг сўзини рад қила олармидингиз?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Бўлмаса мени ўзим яхши кўрайдиган аччиққина грузин чойи билан сийлашингиз лозим эди. Табиийи, шундан кейин мени ота-онангиз билан таништирдирдингиз. Отангизга, шубҳасиз, ёқардим, аммо онангизнинг ҳафсаласи пир бўларди. «У ҳали гўдак-ку», — дерди у. — Қайси сармоянгизга ишони яшамочисизлар? Дарвоқе, қайси сармоёга?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Акс ҳолда менга турмушга чиқшингиз лозим бўларди. Кетма-кет фарзандларимиз туғиларди. Олдин қиз, кейин

ўғил. Сиз болаларни яхши кўрасизми?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Чунки бутун вақтингизни болаларга сарфлардим, биз — ёшлар эса фақат бошқалар учунгина эмас, ўзимиз учун ҳам яшашимиз керак. Тунларни мижжа қоқмай, бедор ўтказишингизга тўғри келарди, бундан асабларингиз бузилиб, тажаниб бўлиб қолардингиз. Майда гаплар, жанжаллар бошланарди. Мен ётоқхонадаги ўртоқларимнингиз кетардим, сиз эса болаларни олиб онагизнингиз борардингиз, кейин эса акралиш учун судга ариза берардингиз. Судда сиз менинг бошимдан оёғимгача мағзава тўқардингиз, фақат ўзини яхши кўрайдиган, худбин одам деб атардингиз ва бундай нобакор, ношуд одам билан ортиқ яшай олмадингизми айтардингиз. Сиз, ҳақиқатан ҳам, мен билан ажралишармидингиз?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Чунки суддан кейин бир-биримизга душман бўлиб қолишимиз мумкинлигига фаросатингиз етганди. Мана шунча ортиқча хархашаларингиз сизга нима кераги бор эди? Шунинг учун мен тақлиф қиламан: келинг, яхшиси дўстона хайрлашайлик. Менинг исми Толик. Сизники-чи?

— Ирини, — деди қиз жилмайиб ва ишонч билан қўлини узатди.

III. РАСУЛОВ таржимаси

Бир ёш ёзувчи соқол кўйиб юборди. Абу Толиб унга деди:

— Менга қара, ёш бўла туриб нега соқол қўйдинг?

— Лев Толстойда ҳам соқол бўлган-ку.

— Э-ҳа, Лев Толстой бўлиш шунчалик осонлигини билмаган эканман.

Бир ёзувчининг кийими кўпича доғ-дуг, тозаланмаган бўларди. Бу ҳақда гап кетганда Абу Толиб деди:

— Чамамда, бу ёзувчининг хотини кийимни қўлга

ХАНДАЛААР

— Ахир, китобни бунақа шойиб ўқимайди-да. Сен бўлсанг, ҳатто бир неча саҳифаларни ўқимасдан ташлаб кетяпсан-ку.

— Бу жиноятчилар тўғрисидаги китоб. Мен уларни

НИККИ БРИГАДИР

— Ҳеч ним биздан ўтолмайди ҳам.

Ҳеч ким қўйиб етолмайди ҳам.

— Айтнинг унда тажрибангиздан,

— Энг охири ўриндангиз-да!

СОТУВЧИ ВА ХАРИДОР

— Ҳар бир нарса ўзини нархиди,

«Шапка» деган нарса йўқ бизда!.

— Ортиқча пул олаёйсиз-ку?

— Виждон қўлиб сотаёйсиз-да! Пўлдон СУЛТОНОВ

ҳозир худлик билан қўлга олмоқчиман.

Х. АҲМАДЖОНОВ

— Яхшироқ тозаласанг-чи, қара, сариқ доғни кеткиза олмаёйсан, — деб дўк урди дазмол чўтмага.

— Бу кир эмас, сенинг ношудингидан қолган доғ, — деди чўтка ҳам бўш келмай.

А. БУЗРУКОВ

Раском М. УНГАРОВ

Раском Р. РАЖАБОВ

АБУ ТОЛИБ ДЕЙДИКИ... ДОГИСТОН ХАЛҚ ШОИРИ АБУ ТОЛИБ БИСОТИДАН

олади-ю фақат чўтагини то-залайди, холос.

Премьердан сўнг Абу Толибдан спектакль ҳақидаги фикрини сўрашди.

— Тўртинчи пардаси жуда ҳам ёқди.

— Ёе, спектакль бор-йўғи уч пардали эди-ку?

— Нега эди? Спектаклдан кейинги знефати-чи?

Ўртамёна бир актёр шеър ёза бошлади. Кейин шеърларини чоп эттирди. Абу Толиб деди:

— Энди у шoir роллини ўйнайоти. Ўйнаганда ҳам худди бошқа роллари каби ёмон ўйнайоти.

А. АБДУҒАФУРОВ тўзлаган.

КУЛГИСЕВАРЛАР МУЛОҲАЗАСИ

ШИФОБАХШ КУЛГИ

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 3 июль сониди босилган этнограф В. Аминовнинг «Кулги музейи очилса...» сарлавхали мақоласини ўқиб, бир шиғирон сифатида кўнчаларимизни тақлиф қилиш, кулгисевар халқимиз учун айтиш

қир дармон доридан қолдирмайди. Табиатдан қувноқ, чехраси ҳаминла табассумга мойил кишилар камдан кам дардга чалинадилар.

Модомки шундай экан, кулги музейи ташкил этилса, халқимиз кулгисига кулги, соғингига соғинч қўйган бўдими.

А. ОҚИЛОВ, Ўрта Осиё Медицина педиатрия институтининг кафедра мудири

Бош редактор: Одил ЕҒУБОВ
Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла ҚАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САҒАДОВ, Улмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўленилберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиний ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЙОМОВ, Малик ҚАЙОМОВ, Сора ЭШОНТУРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700029, Ленин кўчаси 41.
ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь — 33-49-93, 32-58-49; БУЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; таърих ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78; санъат — 32-56-48; сатра ва юмор — 32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

АНТИКА
ТОМОША

ҲАЖВИЙ ҲИКОЯ

КУНЛАРНИНГ бирда мени серсоқол бир режиссёр театрга чақириб қолди. Омадини қаранг! Одатда авторлар режиссёрларни зорингизор бўлиб излаб юради. Қанот боғлаб учиб бордик.

— Вот, — деди режиссёр. — Нарсаларингизни ўқиб тураман. Ничево! Бизга бир пьеса ёзиб берсангиз. Замонавий темада бўлса. Комедия бўлса яна яхши. Хотяби битта кўринишини ёзиб келсангиз, бу ёғини биргалашиб пиштирамиз.

Очингиз айтсам, режиссёрнинг таклифидан қувониб кетдим. Лекин унинг охирига гапига ҳайрон қолдим.

— Қанақасига, — дедим елка қисиб. — Чала туғилган бола ўлик бўлади-ку!

— Режиссёр кўлди.

— Керак бўлса биргалашиб туғамиз.

Биров билан биргалашиб «туғиш» хоҳламаганим учун тўғиз ой деганда бир ўзим бутун «туғиб» қўя қолдим. Роппа-роса олтимиз уч бетли пьесани театрга олиб бордик. Албатта, ўша боланинг ўзи туғилишини хоҳламаганимда-ку, дунёга келган билан пьеса шу нарсани ўзим аниқдан бери ўйлаб юрдим. Шунинг учун ёзилди. Қўловингизга айтиб қўйиб.

Каминанинг дастхоти, нима десам экан... Катакда камидан камини ҳафта димчиб ётган товўч чинидай супурилган ҳовлига чикиб, югуриб кетса қанақа из қолди... Хуллас, ўшанга ўхшаган-да. Бутун бошли Ўзбекистонда битта машинистка бизнинг дастхоти ўқиб олади. Ўша қиз пьесани кўчирди. Қўлбазмани олгани келсам, машинка хонасидан домий «чиқир-чиқир» ўрнига қақиллаган кулги оштилипти. Эшикни очганимни биламан, машинистка қизлар бири столга бошини қўйиб, бири қоринини чангаллаб куллагани. «Менинг» машинисткам эса алланима-ни ўқиб берипти. Кейин билсам, бизнинг «фарзанд» туғилиши биланқол бир эмас, олти қизни қитиқлаб кулдираётган экан!

Пьесани қўлтиққа олиб, ясама жиддийлик билан театрга кириб бордик. Режиссёр ясама жиддийлик билан олиб қолди.

— Чоршанба кун келасиз. Чоршанба кун бордик. Театр ҳовлисида юрган актёрлар атрофининг ўраб олишди. Уларнинг ҳаяжонли гапларидан билдимки, асар ўқилибди, ёқибди! Бирли билан бири қўйиб қувиллашиб турган актёрлар бирдан жим бўлиб қолишди. Қарасам, эшик олдида режиссёр сикрет чекиб, қовоғини солиб турибди. Актёрлар гуноҳ иш қилиб, дадасидан даққи еган болалардек ченка-ченкага тарқалиб кетишди.

— Ничево! — деди режиссёр ақин келиб. — Табрикласа бўлади. Но вот директор...
Бир кун репетицияга борсам... Биров сизнинг боланингизни юзига қоракча суркаб, қил-қилонгоч қилиб ашканга тексари миндириб қўйса-ю, «мана сенинг боланг» деса, қанақа ахволга тушасиз? Репетицияни кўриб шунақа ахволга тушдим. Актёр бечоралар отга ўхшаб эмаклаб юришибди. Биттасининг шими эскироқ эканми, тизасининг кўзи галвирдек илма-тешик бўлиб кетибди. Бир-бири билан ёқа бўғишадими-ей, ўзларича ашула айтадими-ей! Ҳ-йўқ, бе-йўқ

Узу-қисқа бўлиб, директорнинг юмшоқ креслолар қўйилган хонасига кирдик. Режиссёр мени таништирди.

— Нимага ҳақорат қиласиз? — деди директор тўсатдан.

Ҳайрон бўлиб режиссёрга қарадим.

— Билмаганда, — деди режиссёр ҳамдардлик билан. — Ёш-да ҳали, ёш драматург.

— Нима гап ўзи? — Овозим шу қадар титраб чиқдики, ўзимни ўзим ёмон кўриб кетдим.

— Шунақа-да! — Директор кафти билан столни шатаптилади. — Актрисалар ҳаётини биласизми ўзи? Актрисанинг ҳаёти кечая-кундуз қаҳрамонликлдан иборат эканлини биласизми? Сиз бўлсангиз уни ҳақорат қиласиз! Ким ҳуқуқ берди сизга санъаткорлар устидан кулишга!

Каллам курсин! Энди тушундим, салбий қаҳрамонлардан бири актриса эди. Буям етмагандай, ўша персонажнинг оти директорнинг хотинининг исми билан бир хил бўлиб қолпти. Буисини кейин билдим.

— Мен актрисанинг касбини ҳақорат қилганим йўқ, — дедим мингиллаб. — Мен унинг характеридан...

— Қўйсангиз-чи! — Директор ўрнидан туриб кетди. — Нима, бошқа касб қўриб қолтиш! Ана, чайқовчинини олинг, фаррошини олинг. Шармни, актрисани масаҳара қилиш!

— Тузатса бўлади! — Гапла режиссёр қўшилди. — Ёш-да. Билмаган! Аммо асар зўр!

Маслаҳат билан салбий персонажга сотувчинлик касбини «ёништирдик».

Бунисига кўп вақт кетмади. Атиги йигирма кун. Бунни қарангки, директор мен ўйлаганчалик ёмон одам эмас экан!

— Баракалла дўстим! — деди елкамга қоқиб. — Ма-на, энди ҳақиқий асар бўпти. Қўшлар комедияни енгил-елли нарса деб ўйлашди. Аслида кулги жуда катта куч. Пьесангизда шу қадар жиддий фикрлар борки, саҳнага чиқса театрмизнинг қороний асарларидан бири бўлиб қолди. Раҳмат! Энди сиз бизнинг домий авторимизсиз. Янги асарларни ўйлаверинг.

Бир кун репетицияга борсам... Биров сизнинг боланингизни юзига қоракча суркаб, қил-қилонгоч қилиб ашканга тексари миндириб қўйса-ю, «мана сенинг боланг» деса, қанақа ахволга тушасиз? Репетицияни кўриб шунақа ахволга тушдим. Актёр бечоралар отга ўхшаб эмаклаб юришибди. Биттасининг шими эскироқ эканми, тизасининг кўзи галвирдек илма-тешик бўлиб кетибди. Бир-бири билан ёқа бўғишадими-ей, ўзларича ашула айтадими-ей! Ҳ-йўқ, бе-йўқ

бир-бирининг юзига тарсани тортиб юборадими-ей!

— Нима бу? — дедим ҳайрон бўлиб.

Режиссёр мендан баттарроқ ҳайрон қолди.

— Как нима? Асарингиз! Ўн кундан кейин промтор бўлади.

— Ахир... ахир, бу менинг асарим эмас-ку! — дедим довдираб. — Бу гапларни мен ёзмаганман!

— Сиз — ёш драматургсиз, — деди режиссёр юпатиб. — Саҳна қондаларини билмай-сиз. Вот кўрасиз. Ҳаммаси зўр бўлади! Менга қўйиб бераверинг!

Ўша гаплдан кейин режиссёрга қўйиб бердим. У ҳам ваъдасининг устидан чиқди. Роппа-роса ўн кундан кейин «просмотр» бўлди.

Костюмни «срочный» химчисткага бериб, галстук тақиб бордик. Биринчи кўринишдаёқ тамом бўлдим. Ажаб, саҳнадаги асар нима ўзи, ким ёзган, қандай ёзган, билсам — ўлай агар. Та-нафусда одамлар гуриллаб йўлакка югуришди. Иссик кунда чанқатгандир деб ўйласам, гап бошқа ёқда экан. Навбатдаги пардага кўнгиноқ чалинганда залда ўн беш чоғли одам қолди. Кейин тушундим, улар ҳам азбаройи томоша кўриш учун эмас, бунақа бемаъни хангомани кўриб, пўстак қоқиш учун қолган экан.

— Ёрт бемаънилик! — деди бири.

— Спектакль эмас, цирк! Майнавозчилик! — деди иккинчиси.

— Сиз шунча маблағ, шунча бутафор! — деди учинчиси.

— Қачонгача банканавозлик бўлади! — деди тўртинчиси.

Энг охиридан олдинроқ суҳбат директорнинг хонасида бўлди.

— Бошида айтганим, — деди директор столга кафти билан уриб.

— Асар драматургиясининг ўзи бўш эди, дўстим. Мана, нима бўлди.

Охири суҳбат режиссёрнинг хонасида бўлди. — Ничево! — деди у сикрет тўтатиб. — Балки юзта-юзтадан отармиз! Аламдан! Буям бир эксперимент-да! Мен тажриба қилмоқчи эдим. Тажриба неудачийи чиқди. Булар ҳақиқий санъатни тушунмайдилар. Ничево! Кейинги асарингизни зўр қилиб қўямиз. Қачон обонеласиз?

Нима қилай, биродар? Урайми, сўнайми, роппа-роса бир йилу, уч ой беҳуда ўтган умрим учун қўчага чиқиб дод солайми?

Индамайди. Пьесани қўлтиқлашга жўнаб қолдим. Яхшиям драматург бўлмаганим. Худо нўрсатмасин, драматург бўлиб қолсам. Сиз, биродар, боғли шартларни ўйлаб кўринг. Балки омадингиз чопиб драматург бўлиб қоларсиз. Йўқ, дейсизми? Унақа бўлса, драматург бўлмасинингиз энг доно йўлини ўргатайми? Пьеса ёзанг! Яна ўзингиз биласиз, биродар.

Қиз хибобондаги скамейкада дам олиб ўтирган эди, йигит ёнига келиб, деди:

— Салом! Келинг, танишамиз.

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Агар жавоб берганингизда мен қарда ишайётганингиз билан қизқардим. Сиз кўнчаларини, унингизни айтдингиз, мен эса, табиийи, сизни кузатиб келардим. Шундай қилсам, сизга маъқул бўлармиди?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Акс ҳолда рози бўлишга тўғри келарди. Кузатиб қўйгач, мен албатта сизнингизда меҳмон бўлишни хоҳлардим. Сиз, албатта, мени тақлиф қилишни унчалик истамас эдингиз, шунда сиздан бир пиёла чой қўйиб беришни илтимос қилардим. Чанқаб турган одамнинг сўзини рад қила олармидингиз?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Бўлмаса мени ўзим яхши кўрайдиган аччиққина грузин чойи билан сийлашингиз лозим эди. Табиийи, шундан кейин мени ота-онангиз билан таништирдирдингиз. Отангизга, шубҳасиз, ёқардим, аммо онангизнинг ҳафсаласи пир бўларди. «У ҳали гўдак-ку», — дерди у. — Қайси сармоянгизга ишони яшамочисизлар? Дарвоқе, қайси сармоёга?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Акс ҳолда менга турмушга чиқшингиз лозим бўларди. Кетма-кет фарзандларимиз туғиларди. Олдин қиз, кейин

ўғил. Сиз болаларни яхши кўрасизми?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Чунки бутун вақтингизни болаларга сарфлардим, биз — ёшлар эса фақат бошқалар учунгина эмас, ўзимиз учун ҳам яшашимиз керак. Тунларни мижжа қоқмай, бедор ўтказишингизга тўғри келарди, бундан асабларингиз бузилиб, тажаниб бўлиб қолардингиз. Майда гаплар, жанжаллар бошланарди. Мен ётоқхонадаги ўртоқларимнингиз кетардим, сиз эса болаларни олиб онагизнингиз борардингиз, кейин эса акралиш учун судга ариза берардингиз. Судда сиз менинг бошимдан оёғимгача мағзава тўқардингиз, фақат ўзини яхши кўрайдиган, худбин одам деб атардингиз ва бундай нобакор, ношуд одам билан ортиқ яшай олмадингизми айтардингиз. Сиз, ҳақиқатан ҳам, мен билан ажралишармидингиз?

Қиз ҳеч нима демади.

— Индамай тўғри қиял-сиз, — деди йигит. — Чунки суддан кейин бир-биримизга душман бўлиб қолишимиз мумкинлигига фаросатингиз етганди. Мана шунча ортиқча хархашаларингиз сизга нима кераги бор эди? Шунинг учун мен тақлиф қиламан: кели